UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL

BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Terenti Varronis de lingua latina libri

Varro, Marcus Terentius

Berolini, 1885

Liber VI

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-5449

Visual Library

M. TERENTI VARRONIS

DE LINGVA LATINA

LIBER V EXPLICIT . INCIPIT

LIBER VI.

§ 1 1. Origines verborum quae sunt locorum et ea quae in
(p. 183 Sp.[1]) his in priore libro scripsi. In hoc dicam de vocabulis tem-
(p. 184 Sp.[1]) porum et earum rerum quae in agendo fiunt aut dicuntur cum tempore aliquo ut Sedetur, Ambulatur, Loquontur; atque si qua erunt ex diverso genere adiuncta, potius cognationi ver-
§ 2 borum quam auditori calumnianti geremus morem. Huius rei auctor satis mihi Chrysippus et Antipater et illi in quibus, si non tantum acuminis, at plus litterarum, in quo est Aristophanes et Apollodorus, qui omnes verba ex verbis ita declinari scribunt, ut verba litteras alia assumant, alia mittant, alia commutent, ut fit in Turdo, in Turdario, *in* Turdelis. Sic
(p. 185 Sp.[1]) declinantes Graeci nostra nomina dicunt Lucium *Λεύκιον* et

---

M. TERENTI . . LIBER VI *sic* F. — 1 quae] qua FfVp. — sunt p Rholandellus, sint ceteri. — ea] *om.* MB, Laetus. '*fort.* eorum *vel* earum rerum' LSp. *hoc etiam* Christ Philol. XVI p. 456. — 4 loquuntur GM, *om.* p, loquitur Laetus. — atque] At quae f. — 5 adiunta f, auicta a. — 6 geremus] GV, gerimus p, oremus ceteri. — 7 aristippus p, *in marg.* al' crisippus. — 8 ac plus f. — 10 verba] '*fort. del.*' LSp. — adsumant Gf. — amittant b Turnebus vulg., mutent GH. — alia commutent *om.* Vp. — 11 turdo in] turdo et Laetus (*tacet Vict.*). — in (*post* turdario)] vulg. *ex* B, ·T· ceteri, *om.* Laetus, '*fort.* et' LSp. *aliud vid. latere.* — turdelis] turdellis Scioppius, Merklin Philol. XII p. 198, 599, turdelice libri. *conf.* Fest. p. 161 (a) M., Isid. 12, 7, 71. — 12 Lucium] LSp, lucienum B, Laetus, leucienum ceteri omnes. — *Λεύκιον*] LSp *quamquam idem postea* Lucilium *Λευκίλλιον*, Quinctium *Κοΐντιον probasse videtur.* *λευκιενον* af, *λουκίενον* H, *om.* G, lucienon B, Laetus, leucienon ceteri, *Λευκίενον* Müller.

ad dispositionem cf. V 10 et VIII 24

verba

l. 8 'in quo' del. Nauckius Aristoph. Byz. fr. p. 269, 3.

φύσις-Theorie: Storch

Stoische Formulierung d. Zeit als Wesensmerkmal d. Kosmos.

<u>Dies</u> 4-7

ad motus solis cf. Cic. de nat. deor. II 49-50

Quintum *Κόϊντον*, et [*nos*] *Ἀρίσταρχον* Aristarchum et *Δίωνα* Dionem; sic, inquam, consuetudo nostra multa declinavit [ut] a vetere ut ab Solu Solum, ab Loebeso Liberum, ab Lasibus (p. 186 Sp.¹) Lares, quae obruta vetustate ut potero eruere conabor.

2. Dicemus prius de temporibus quam quae per ea fiunt, § 3 sed ita ut ante de natura eorum; ea enim dux fuit ad vocabula imponenda homini. Tempus esse dicunt intervallum mundi [et] motus. id divisum in partes aliquot maxime ab solis et lunae cursu. itaque ab eorum tenore temperato Tempus dictum, unde Tempestiva; et a motu eorum qui toto caelo coniunctus Mundus. Duo motus . . . casu venit, quo tempus id ab hoc § 4 deo Dies appellatur. Meridies ab eo quod medius dies. D (p. 187 Sp.¹) antiqui, non R in hoc dicebant, ut Praeneste incisum in solario vidi. Solarium dictum id, in quo horae in sole inspiciebantur, quod Cornelius in basilica Aemilia et Fulvia inumbravit. Diei principium Mane quod tum manat dies ab oriente, nisi potius quod bonum antiqui dicebant Manum, ad cuiusmodi religionem

---

1 Quintum] LSp, quinctium libri. — *Κόϊντον*] LSp, quinction F, *Κοΐντιον* vulg. — Aristarchon F. — nos, illi (*post Ἀρίσταρχον*) *addit* Laetus, *unde* nos *ascivi*. '*fort.* et nos illorum *Ἀρίσταρχον* Aristarchum' LSp. — *Δίωνα*] Diona F, dyona V. — 2 Dionem] dyonem V, dyonen p. — ut (*ante* a vetere) *del.* Popma, ut a vetere *om.* Laetus, ut a uetere . . . absoluo B (*sic*), *inde* uetustum *supplet* vulg. (*conf. infra* VI § 59). — 3 solu] *hoc est quartae, ut nos dicimus, declinationis. conf.* Aug. Müller p. 36. solo Aldus. LSp *coniecit:* ut ab solui solitus sum. — solum] solium Scaliger. — Loebeso Müller, libero libri. — ut a vetese (vetuse) veterem, ab Auselo Aurelios, ab Loebeso Liberum et Liberam Bergk. Beitr. z. l. Gramm. p. 22. — Liberum] vulg *ex* B., liberam libri. — 5 prius] LSp primo libri; *aut* tum *scrib. pro* quam. — quam quae] quaeque Turnebus, et quae vulg. *ex* B. — fiant GH. — 7 intervallum] Laetus, inuallum libri. — et] *del* Turnebus. — 8 parteis F *ap. Vict.* — maxume H. — 9 ab (*ante* eorum) *om.* GHbf. — 10 tempestiva] tempestas Scioppius. — motu] motore B, Laetus (motor F *apud Vict.*). — 11 duo] dio Laetus. — motus casu] motus solis, alter cum caelo quo ab oriente ad occasum Müller, '*malim* solis sunt quorum alter, quo ab oriente ad occasum' LSp. *lacunam indicavimus. quae lateat sententia, primus* Scioppius *explicuit his verbis:* unde tempestas. unus motus solis est quo toto coniunctus mundo ab ortu in occasum venit. tempus id. — 12 deo] dio B, August. *marg.* — 14 vidi . . . inspiciebantur *om.* Laetus, solarium . . . inspiciebantur *om.* vulg. *ex* B. — 15 'et *fort. del.*' LSp. — inunbrauit f. — 16 tum] cum F. — 17 quoiusmodi GHaf.

Graeci quoque cum lumen affertur, solent dicere *φῶς ἀγαθόν*.

§ 5 Suprema summum diei, id ab superrimo. Hoc tempus XII tabulae dicunt occasum esse solis; sed postea lex Plaetoria id quoque tempus esse iubet supremum quo praetor in comitio supremam pronuntiavit populo. Secundum hoc dicitur Crepu-(p. 188 Sp.[1]) sculum a crepero. id vocabulum sumpserunt a Sabinis, unde veniunt Crepusci nominati Amiterno, qui eo tempore erant nati, ut Lucii prima luce in Reatino; Crepusculum significat dubium; ab eo res dictae dubiae Creperae; quod Crepusculum dies etiam nunc sit an iam nox, multis dubium.

§ 6 Nox quod, ut Catulus ait, omnia nisi interveniat sol, pruina obriguerint, quod nocet, nox, nisi quod graece *νύξ* nox. Cum stella prima (p. 189 Sp.[1]) exorta — eum Graeci vocant *ἕσπερον*, nostri Vesperuginem ut Plautus:

neque vesperugo neque vergiliae occidunt —

id tempus dictum a Graecis *ἑσπέρα*, latine Vesper; ut ante solem ortum quod eadem stella vocatur Iubar, quod iubata, Pacui dicit pastor:

exorto iubare, noctis decurso itinere.

Ennius:

---

1 quom H a f. — *φῶς ἀγαθόν*] ΦΟCΑΓΑΘΟΝ M V, *φὼς ἀνθὸν* H, *lacuna in* G p, *om.* b f. — 2 duodecim f. — 3 Plaetoria] vulg., praetoria libri. — 4 iubet esse Laetus. — praetor] praeco Ursinus; *conf.* VI § 89. — 6 a crepero] '*fort. del.*' LSp. *conf.* VII § 77. — sauinis *sic* F M V p. — 7 '*fort.* venerunt' LSp. — '*fort.* in Amiterno *vel* Amiterni' LSp. *illud etiam* C. F. W. Müller p. 868. in Amiternino LSp *olim.* — qui] quod Laetus, B. — 8 Lucii] Laetus, luci libri. — reatino] Müller, Reate *marg.* vulg., reatione HVa p, creatione ceteri. — 9 crepere f. — 10 etiam num vulg. *ex* B. — *verba* nox quod . . graece *νὺξ* B *infra post* vergiliae occidunt *exhibet.* '*fort.* nox quod nocet, quod ut . . . obriguerint, nisi' LSp. — 11 Catulus] Catullus G H, Rholand., Pacuvius Scaliger, Ursinus ad R. R. I, 2 p. 253 Schn. Ribb. Pac. trag. fr. v. 12 *et* p. XXXVIII. Baehrens ad Cat. p. 114. 'Omnia nisi si ínt. Christ. — 12 *νύξ*] *lacuna in* G p. — nox] *om.* Scioppius. — 13 eum] cum G H, *om.* Laetus. '*fort.* eam' LSp. — hesperon V p, experon M, *lacun.* G b. — 14 Plautus] Amphitr. I, 1, 119. — 15 uergiae f. — 16 id] exortae stellae B. — *ἑσπέρα*] espera M, hespera V p, *lacun.* G. — ut] ut iubar Christ. — 17 quod *om.* Scioppius. '*fort.* quae' LSp. — vocabatur Laetus. — 18 pacui] MVp, pacu a f, pacuuius F (*ap. Vict.*) G H b, pacuius Laetus, pacuvianus Victorius, Turnebus, '*fort.* ut Pacuvianus' LSp. Ribb. tr. fr. v. 347. — pastor] M, Laetus, pactor H, partor ceteri.

annus 8-9

l. 12 fort 'videbatur, aut quod ad nos versum proximus sistit ('est' del.), Solstitium. Cum'

f. Etym. Magn. ἐνιαυτός

Aiax, lumen iubare in caelo cerno?

Inter vesperuginem et iubar dicta Nox Intempesta, ut in Bruto § 7
Cassii quod dicit Lucretia: (p. 190 Sp. [1])

Nocte intempesta nostram devenit domum

Intempestam Aelius dicebat cum tempus agendi est nullum,
quod alii Concubium appellarunt, quod omnes fere tunc cuba-
rent; alii ab eo quod sileretur Silentium noctis, quod idem
Plautus tempus Conticinium; scribit enim:

Videbimus, factum volo. redito conticinio.

Alter motus solis est, [alter caeli] quod movetur a bruma § 8
ad solstitium. Dicta Bruma quod brevissimus tunc dies est;
Solstitium quod sol eo die sistere videbatur, [aut] quo ad nos (p. 191 Sp. [1])
versum proximus est. Sol[stitium] cum venit in medium spa-
tium inter brumam et solstitium, quod dies aequus fit ac nox,
Aequinoctium dictum. Tempus a bruma ad brumam dum sol
redit, vocatur Annus, quod ut parvi circuli Anuli, sic magni
dicebantur circites Ani, unde Annus. Huius temporis pars § 9
prima Hiems, quod tum multi imbres; hinc Hibernacula, Hiber- (p. 192 Sp. [1])
num; vel quod tum anima quae flatur omnium apparet, ab
hiatu Hiems. Tempus secundum Ver quod tum vivere incipiunt

---

1 aiax] alax H a b f. *conf. infra* VII, 76. '*an* euax?' LSp. — iubare] *scripsi*, iubarne libri, *nisi quod* iubarue M V p, Laetus (*tac. Victor.*). hoc lúmen iubárnest quod ín caelo cérno Ribbeck v. 336 sq. — 2 nox intempesta nox vulg. *ex* B. '*fort.* nox. nox intempesta' LSp. — 3 Cassii] *sic etiam* VII, 72 libri. Accii Victorius, Turnebus. Cassius vulg. *ex* B. *conf.* Ribb. tr. fr. Att. praet. 41. — dicebat M, Laetus (*tacet Vict.*) — 5 quom H. — 6 alii in concubium libri, *corr.* Laetus. — omnes fere] Victorius *ex* F, fere omnes ceteri. — 8 Plautus] Asin. III, 3, 95. — conticinnium f, *item infra* conticinnio. — 9 uidemus M B, Laetus. — redito] i redito vulg. *infra* VII § 79 F *habet* ad reditum, *i. e.* at redi tum; *in Plauti libris est* redito huc. — 10 alter caeli *om.* Scioppius, aliter ac caeli Müller. — quod] '*fort.* quo' LSp. — 12 videtur Laetus, videatur vulg. — quo] *scripsi*, aut quod libri (vel quod p) *de del.* aut *iam* Müller *cogitaverat.* — ad] sol ad Laetus. — 13 proximus est. sol] *vel* proximus est (*del.* solstitium) *scrib. vid. duce* LSp *qui* '*fort.* proximus est sol, solstitium.' proximum est solstitium libri. — quom H. — 17 circi | ani (*scilicet alterum sub finem, alterum ab initio versus*) p, Augustin. *marg.*, circites *delet* Scaliger. '*an* circuitus?' LSp. — Isidorus de nat. rerum 6, 2: annum autem quasi anum dici quidam putant, id est circulum, unde et anuli dicti sunt diminutive. — 19 quae efflatur Christ.

virgulta ac vertere se tempus anni; nisi quod Iones dicunt ἦρ
ver. Tertium ab aestu Aestas; hinc Aestivum, nisi forte a
§ 10 graeco αἴθεσθαι. Quartum Autumnus . . . ab sole, sicut Mensis
a lunae motu dictus, dum ab sole profecta rursus redit ad
(p. 193 Sp.[1]) eum. luna quod graece olim dicta μήνη, unde illorum μῆνες,
ab eo nostri. A mensibus Intermestris dictum, quod putabant
inter prioris mensis senescentis extremum diem et novam lunam
esse diem, quem diligentius Attici ἕνην καὶ νέαν appellarunt
§ 11 ab eo quod eo die potest videri extrema et prima luna. Lu-
strum nominatum tempus quinquennale a luendo, id est sol-
vendo, quod quinto quoque anno vectigalia et ultro tributa
per censores persolvebantur. Seclum spatium annorum centum
vocarunt, dictum a sene, quod longissimum spatium senescen-
(p. 194 Sp.[1]) dorum hominum id putarunt. Aevum ab aetate omnium anno-
rum; hinc Aeviternum, quod factum est Aeternum; quod Graeci
αἰῶνα, id ait Chrysippus esse ἀεὶ ὄν. Ab eo Plautus:

Non omnis aetas ad perdiscendum est satis,

hinc poetae aeterna templa caeli.

§ 12 3. [A] naturali discrimini civilia vocabula dierum accesse-

---

1 ac] et Hb. — vivere] virere Aldus. — ἦρ] LSp, ἔαρ Victorius, βηρ B, et libri, *om.* Laetus. — 3 αἴθεσθαι H, αἴθεστα a, ЄΘЄCTЄ Vf, eecte M, *lacun.* Gb. — autumnus ab] *lacunam indicavit* vulg. MULTA DESUNT *addens.* Quaedam desunt Müller. *desideratur autumni origo.* sicut] sic B, Laetus. '*fort.* ** ut annus et dies ab solis, sic mensis' LSp. — 5 *post* luna *interpungit* Müller. — μήνη] Aldus, mene FVp, *μ cum lacuna* Hf, *lacunam* G, menen M, Laetus. — μῆνες] vulg. *ex* B, menes FMVabfp, menses GH. — 6 nostri] '*fort.* redit ad eum. Luna quod . . inde illorum μῆνες, ab eo nostri menses' LSp. — dictus M, Laetus (*tacet Vict.*) — 8 attici *om.* a. — menencenean libri (*μ cum lacuna* Haf, *lac. sine hac littera* G, μηνηκοΐαν B), *correxit* Aldus. — 9 ea die M, Laetus. — 12 seculum M, Laetus. — centum annorum GH. — senescendorum] *cf.* Lachm. ad Lucr. I, 585, Aug. Müller p. 54. — 14 putarant H, putant M, Laetus (*tac. Vict.*). — 16 αἰῶνα] AЄONA MV, *Δ cum lac.* af, *om.* GHbp. — aeternum id ait Chrisippus esse ab *sic* Laetus. — ἀεὶ ὄν] Turnebus. *conf.* Aristot. de caelo 1, 9 p. 279, 27. ЄON FGMV, αἰῶνα B, *om.* ceteri. — 17 est satis] sat est Plaut. Truc. 1. — 18 caeli] caeli celi *vel* celi caeli libri, *alterum om.* Laetus. caeli. A caeli naturali vulg., ad caeli naturalia discrimina Scioppius. — 19 naturali discrimini] LSp, a naturali discrimine libri. *conf.* § 38. — dierum] Scioppius, diem libri, dies Laetus *cum* B. '*fort* dieum, *sed illud etiam* VI § 33' LSp.

dierum certa vocabula

Horum causa (12-26)

runt. Dicam prius qui deorum causa, tum qui hominum sunt instituti. Dies Agonales per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab Agon, eo quod interrogatur a principe civitatis et princeps gregis immolatur. Carmentalia nominantur quod (p. 195 Sp. 1) sacra tum et feriae Carmentis. Lupercalia dicta quod in Luper- § 13 cali Luperci sacra faciunt. Rex cum ferias menstruas nonis Februariis edicit, hunc diem Februatum appellat. Februm Sabini purgamentum, et id in sacris nostris verbum; nam et Lupercalia Februatio, ut in antiquitatum libris demonstravi. Quirinalia a Quirino, quod ei deo feriae et eorum hominum, qui furnacalibus suis non fuerunt feriati. Feralia ab inferis et ferendo, quod ferunt tum epulas ad sepulcrum quibus ius ibi parentare. Terminalia quod is dies anni extremus constitutus; duodecimus enim mensis fuit Februarius et cum intercalatur inferiores quinque dies duodecimo demuntur mense. Ecurria (p. 196 Sp. 1) ab equorum cursu; eo die enim ludis currunt in Martio campo. Liberalia dicta quod per totum oppidum eo die sedent sacer- § 14 dotes Liberi, anus hedera coronatae, cum libis et foculo pro emptore sacrificantes. In libris Saliorum quorum cognomen Agonensium, forsitan hic dies ideo appelletur potius Agonia. Quinquatrus; hic dies unus ab nominis errore observatur proinde ut sint quinque dictus; ut ab Tusculanis post diem sex- (p. 197 Sp. 1)

---

1 quid eorum libri, *corr.* Rholandellus. — sunt] sint M, Laetus. — 3 dicti] diti GHaf, dici b. '*fort.* Diti, dicti' LSp. — agon] agon' Aldus, agoneo GH, agone ceteri. *ἄγων ut vid. dicit.* — 5 sacra tum] Laetus, sacratum libri. — 7 hunc] tunc Ursinus ad Fest. 67, 16. — februm] februum Laetus (*tac. Vict.*), febrium a. — sauini M. *fort.* Sabinis . . et idem in' LSp. — 8 nam] Aldus, non libri. — 10 ei deo] vulg. *ex* B, ideo libri, huic deo Laetus. — et *fort. del.* — 11 fornacalibus Laetus. — ferialia libri, *corr.* Aldus. — '*fort.* inferis ferendo' LSp. — 12 ferunt] fert Vp. — ibi] vulg. *ex* B, sibi libri. Macrob. Sat. 1, 4, 14: Varro Feralium diem ait a ferendis in sepulcra epulis dici. — 13 parentare] parent a re p, parent arae Gabf. — quom Haf. — 15 ecuria H, equiria Laetus. — 16 ludis *om.* Laetus. — campo Martio Laetus. — 17 sedent] se dent Victorius. — 18 liberi anus *om.* B *addens* hic deest* (*sic*). anus *om.* Laetus. *del. vid.* sacerdotes Liberi. — libis] libi f. — 20 forsitan] '*fuit olim* fortasse an' LSp. *conf.* Reiter p. 105. — appelletur] Ff, appellatur cêteri. — 21 unus] cinus Hf, Scioppius, cunus G. — 22 ut sint quinque] quartus sive quintus B *et servatis* ut sint August. *marg.* — ut ab] ut *om.* MB, Laetus.

tum Idus similiter vocatur Sexatrus et post diem septimum
Septimatrus, sic hic quod erat post diem quintum Idus Quin-
quatrus. Dies Tubulustrium appellatur, quod eo die in atrio
§ 15 sutorio sacrorum tubae lustrantur. Megalesia dicta a Graecis,
quod ex libris Sibyllinis arcessita ab Attalo Rege Pergama;
(p. 198 Sp.¹) ibi prope murum Megalesion [in] templum eius deae, unde ad-
vecta Romam. Fordicidia a fordis bubus. Bos forda quae fert
in ventre. Quod eo die publice immolantur boves praegnantes
in curiis compluris, a fordis caedendis Fordicidia dicta. Palilia
§ 16 dicta a Pale, quod ei feriae, ut Cerialia a Cerere. Vinalia
a vino; hic dies Iovis, non Veneris. huius rei cura non levis
in Latio; nam aliquot locis vindemiae primum ab sacerdoti-
bus publice fiebant, ut Romae etiam nunc; nam flamen Dialis
auspicatur vindemiam et ut iussit vinum legere, agna Iovi
(p. 199 Sp.¹) facit, inter quoius exta caesa et proiecta flamen *porus vinum
legit. In Tusculanis ortis est scriptum:

VINUM NOVUM NE VEHATUR IN URBEM ANTE QUAM VINALIA KALENTUR.

Robigalia dicta ab Robigo; secundum segetes huic deo sacri-
§ 17 ficatur, ne robigo occupet segetes. Dies Vestalia ut virgines
Vestales a Vesta. Quinquatrus Minusculae dictae Iuniae Idus
(p. 200 Sp.¹) ab similitudine maiorum, quod tibicines tum feriati vagantur
per urbem et conveniunt ad aedem Minervae. Dies Fortis For-

---

2 septematruus libri, *corr.* Laetus. — sic] Laetus, sit libri. — 3 tubulustrum Laetus, tubilustrum vulg. *cum* B, TUBIL *in Fastis.* — 4 tubae] tubi Fasti Praen. — 5 ‘ex libris Sibyllinis *fort. ante* advecta *ponenda sunt*’ LSp. — arcessita GHf, accersita alii. — Pergamum Laetus, Pergami Aldus. — 6 ibi *om.* Laetus. — in] ubi vulg. *ex* B, *del.* LSp. *conf.* Unger Anal. Propert. p. 87. — 8 ea die Laetus. — 10 ei] Victorius, et libri. et feriae ei deae fiunt Laetus. — ut] et Gf, *om.* H. — Cerealia p, Laetus. *cf.* Aug. Müller p. 6 adn. — 14 agnam B, Laetus. — 15 porrecta vulg. *ex* B. *sed* proiecta *antique. conf.* Macrob. sat. III, 2, 2. — porus] primus Müller, populus romanus (*om.* flamen) *suspicatur* LSp. portis Bergk Beiträge I, 94. *fort.* per ortos. — 16 ortis] LSp, sortis F, sacris ceteri (scriptum sacrum est p). — scriptum *om.* MB, Laetus. — 18 calentur libri, *corr.* vulg. — 19 robicalia, libri, *corr.* Laetus. — rubigo f. — 20 *lacunam post* segetes *indicat* Müller *quod Maii mensis feriae, inprimis Lemuriorum mentio non possit abesse.* — 21 a] LSp, aut libri. Vestales Vestae sacrificent Laetus. — quinquatriis GMf, Laetus. — 22 cum F, quom Haf, *corr.* Laetus.

'agro' Krause de Romanorum hortis (Marb. 1894) p. 22.

tunae appellatus ab Servio Tullio rege, quod is fanum Fortis
Fortunae secundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit
Iunio mense. Dies Poplifugia videtur nominatus, quod eo die § 18
tumultu repente fugerit populus; non multo enim post hic dies
quam decessus Gallorum ex urbe, et qui tum sub urbe populi,
ut Ficuleates ac Fidenates et finitimi alii, contra nos coniura-
runt. Aliquot huius diei vestigia fugae in sacris apparent, de
quibus rebus antiquitatum libri plura referunt. Nonae Capro-
tinae quod eo die in Latio Iunoni Caprotinae mulieres sacri-
ficantur et sub caprifico faciunt; e caprifico adhibent virgam. (p. 201 Sp. [1])
Cur hoc, togata praetexta data eis Apollinaribus ludis docuit § 19
populum. Neptunalia a Neptuno; eius enim dei feriae. Furri-
nalia [*a*] Furrina, quod ei deae feriae publicae dies is, cuius deae
honos apud antiquos. nam ei sacra instituta annua et flamen
attributus; nunc vix nomen notum paucis. Portunalia dicta a
Portuno, cui eo die aedes in portu Tiberino facta et feriae in-
stitutae. Vinalia Rustica dicuntur ante diem XII Kalendas § 20
Septembres, quod tum Veneri dedicata aedes et orti ei deae (p. 202 Sp. [1])
dicantur ac tum sunt feriati olitores. Consualia dicta a Conso
quod tum feriae publicae ei deo et in circo ad aram eius ab
sacerdotibus ludi illi, quibus virgines Sabinae raptae. Volca-
nalia a Volcano, quod ei tum feriae et quod eo die populus
pro se in ignem animalia mittit. Opeconsiva dies ab dea Ope- § 21
consiva, quoius in regia sacrarium, quod ideo artum, ut eo

---

1 quod dis G H a f. — 2 tyberim f. — 3 ea die V p. — 4 repente tumultu Laetus. — 6 ac] aut f, *om.* Laetus *cum* B. — coniuraverunt M, Laetus, coniurarant p. — 7 diei] dei F f, Laetus. *fort.* die. — fugae *fort. del.* — 9 sacrificant Laetus (*tacet Vict.*). — 10 e caprificio f. — virgam] lac Ursinus *ex* Macrob. I, 11, 40. — 11 cur] ob Laetus. — toga M, Laetus. *post* eis Scioppius *posuit* DESUNT ALIQUA. — docui vulg. — 12 dei] Laetus, die libri. '*fort.* eo die' LSp. — 13 a Furina vulg. Furrinae *vel* Furrine libri. — publice libri (*quos inspexi omnes*), *corr.* Aldus. — is *om.* M V p. — quoius H a. — 15 uix notum est paucis f. — 16 quoi a. — 17 duodecimum f, quartum decimum Augustinus *ex fastis.* — 18 aedis vulg. *ex* B. — 19 dicantur] p, Müller, dicuntur ceteri. eius tutelae (*pro* ei deae) B, eius tutelae adsignificantur Laetus, *idem nisi quod* adsignantur Aldus. — 21 ludi] fiunt ludi Laetus. — sauine V. — sauine uirgines p. — 23 dea] ea f M, Laetus, deo V p. — ope consiuia H a. — 24 cuius M V p, Laetus. — ideo] ita Müller. *plura intercidisse censet* Bergk *coll.* Festo p. 186. — artum] Jordan Top. II

praeter virgines Vestales et sacerdotem publicum introeat nemo. (p. 203 Sp. [1]) IS CUM EAT, SUFFIBULUM UT HABEAT scriptum. id diciturne ab suffiendo subligaculum. Vortunalia a deo Vorturno, cuius feriae tum Octobri mense. Meditrinalia dies dictus a medendo, quod Flaccus flamen Martialis dicebat hoc die solitum vinum [*novum*] et vetus libari et degustari medicamenti causa; quod facere solent etiam nunc multi cum dicant: (p. 204 Sp. [1]) novum vetus vinum bibo. novo veteri vino morbo medeor.

§ 22 Fontanalia a Fonte quod is dies feriae eius; ab eo tum et in fontes coronas iaciunt et puteos coronant. Armilustrium ab eo quod in armilustrio armati sacra faciunt, nisi locus potius dictus ab his; sed quod de his prius, id ab luendo aut lustro, id est quod circumibant luentes ancilibus armati. Saturnalia dicta ab Saturno, quod eo die feriae eius, ut post

§ 23 diem tertium Opalia Opis. Angeronalia ab Angerona cui sacri- (p. 205 Sp. [1]) ficium fit in curia Acculeia et cuius feriae publicae is dies. Larentinae quem diem quidam in scribendo Larentalia appellant, ab Acca Larentia nominatus, cui sacerdotes nostri publice parentant sexto die, qui Atra dicitur; diem Tarentini Accas

§ 24 Tarentinas. Hoc sacrificium fit in Velabro, qua in novam

---

p. 272, 274, Christ, actum libri. factum *conieceral* LSp. *an* angustum? — 2 eat] introeat Bergk. — ut] LSp, aut libri, haut B, Laetus. — scriptum] tritum B, Augustin. *marg.* — diciturne ab suffiendo] dicitur ut ab suff. Aldus *et om.* ut Augustinus, dicitur ab sufficando ut Müller. *ego et* id diciturne ab suffiendo? *et* subligaculum *seiunxi, utrumque in marg. ad* suffibulum *adscriptum esse ratus.* — 3 deo *om.* Laetus. — uorturno F, uortũno ceteri, VOLTURN. *in fastis.* — 4 quoius H a. — 5 quod ut ait Flaccus Laetus. — 6 vinum] nimium a. — novum *add.* Laetus. — 7 '*fort.* dicunt' LSp. — 8 vino *om.* G V f. — 9 Fonte] Fonto Roth Philol. XVII, 175. — 10 tum] autem f. autem tum in B, vulg. — 11 armilustrio] armilustro Scioppius. — 12 luendo] ludendo Vertranius. '*fort.* lustro id est *delenda sunt, nisi transposueris* id ab lustro, id est luendo, aut quod' LSp. — 13 luentes] *scripsi,* ludentes libri. *conf. supra* V § 153: armilustrum ab ambitu lustri. — 14 post diem tertium *delet* Wilmanns p. 40. — 15 quoi . . quoius H a f *et hic et alibi.* — 17 Laurentinae] Larentinal Müller. laurentinae . . laurentalia . . laurentia M V p. — 19 parentant ante libri, *corr.* vulg. — sexto] festo Scaliger. — atra] F f, acta b p, ara G H, aera a, atria M, Laetus, *lacun.* B. Acca Augustinus. *fort.* Accas. — diem Tarentini] *scripsi,* diem tarentum libri *nisi quod* ditarentum V p. '*fort.* qui dicitur dies Accas Larentinas' LSp. — 20 qua] Laetus, quia libri.

l. 3 fort. suffigendo (fuit 'suffiendo' cf. p. 62, 6 adn. crit., vice versa 'abigebat' pro 'aiebat' p. 83, 7) cf. 'vitilium' pro 'vigetium' p. 103, 3

idem Skutsch, Herm. 32 97.

hominum caus
(27 – 32)

viam exitur, ut aiunt quidam ad sepulcrum Accae, ut quod ibi; prope faciunt diis Manibus servilibus sacerdotes; qui uterque locus extra urbem antiquam fuit non longe a porta Ro- (p. 206 Sp.[1]) manula, de qua in priore libro dixi. Dies Septimontium nominatus ab his septem montibus, in quis sita Urbs est; feriae non populi sed montanorum modo, ut Paganalibus, qui sunt alicuius pagi. De statutis diebus dixi; de annalibus *nunc* § 25 [de statutis] dicam. Compitalia dies attributus Laribus *compi*talibus; ideo ubi viae competunt tum in competis sacrificatur. Quotannis is dies concipitur. Similiter Latinae Feriae dies conceptivus dictus a Latinis populis, quibus ex Albano monte (p. 207 Sp.[1]) ex sacris carnem petere fuit ius cum Romanis, a quibus Latinis Latinae dictae. Sementivae Feriae; dies is, qui a ponti- § 26 ficibus dictus, appellatus a semente, quod sationis causa susceptae. Paganicae eiusdem agriculturae causa susceptae, ut haberent in agris omnes pagus, unde paganicae dictae. Sunt praeterea feriae conceptivae quae non sunt annales, ut hae quae dicuntur sine proprio vocabulo aut cum perspicuo, ut Novendialis sunt.

4. De his diebus nunc iam qui hominum causa con- § 27 stituti, videamus. (p. 208 Sp.[1]) Primi dies mensium nominati Kalendae, quod his diebus calantur eius mensis Nonae a pontificibus,

---

2 *interpunxi post* ibi. — servilibus] arvales Scaliger. — 4 in priore libro] p. 64, 18. — 5 his] iis LSp. — 6 paganalia Aldus (*idem* quae *pro* qui), paganalia iis Madvig Advers. II, 169, Paganalia ab his Rein Observ. crit. p. 1. '*fort.* paganalia omnibus *vel* hominibus' LSp. *intellego*: ut Paganalibus sunt feriae eorum qui. *conf.* Becker I, 122. — 7 aliquoius G. — statutis] statis Scioppius. — nunc (*om.* de statutis) Aldus *ex* B, nec de statutis libri, nec die statutis Mommsen Corp. insc. lat. I p. 382. '*fort.* nec statutis nunc' LSp. — 8 compitalibus] Müller, ut alibi libri. '*fort.* quibus ut alibi *vel* ideo quod ut alibi ubi' LSp. — 9 sacrificant Augustinus. — 10 quotannis] quotquot annis LSp. — 11 conseptiuus libri, *corr.* Laetus *qui* conceptinus *scripsit.* — 12 carmen libri, *corr.* Aldus. — 13 sementiuae f, Vertranius, sementinae ceteri. — *post* feriae *interpunxi, conf. supra* p. 77, 21: quinquatrus; hic dies. — 14 suscepta libri, *corr.* Aldus. — 16 pagi Müller. haberet . . omnis pagus Aldus. — sunt *quod vocab. cum* dictae *coniungebatur*, *ad sequentia retuli.* — 17 conceptie p. — 18 cum] quom H, con V p. — perspicio libri, *corr.* vulg. — 22 quod] ab eo quod M, Laetus (*tac. Vict.*) — menses libri, *corr.* vulg. *ex* B.

quintanae an septimanae sint futurae, in Capitolio in curia Calabra (p. 209 Sp.[1]) sic dicto quinquies Kalo Iuno Covella, septies dicto Kalo
§ 28 Iuno Covella. Nonae appellatae aut quod ante diem nonum Idus semper, aut quod, ut novus annus Kalendae Ianuariae ab novo sole appellatae, novus mensis [*a*] nova luna Nonae; eodem die [enim] in urbem [*ex*] agris ad regem conveniebat populus. Harum rerum vestigia apparent in sacris Nonalibus in arce, quod tunc ferias primas menstruas, quae futurae sint eo mense, rex edicit populo. Idus ab eo quod Tusci Itus,
§ 29 vel potius quod Sabini Idus dicunt. Dies postridie Kalendas, (p. 210 Sp.[1]) Nonas, Idus appellati Atri, quod per eos dies novi inciperent. Dies Fasti, per quos praetoribus omnia verba sine piaculo licet fari, Comitiales dicti, quod tum ut esset populus constitutum est ad suffragium ferundum, nisi si quae feriae conceptae essent, propter quas non liceret, [*ut*] Compitalia et
§ 30 Latinae. Contrarii horum vocantur Dies Nefasti, per quos

---

1 quintanaene vulg. *cum* B. — 2 dicto quinquies] LSp *cum* Turnebo *ex* Macrobio, dictae quinque libri, dies te quinque Scaliger. *sic* Macrob. sat. I, 15, 10: itaque . . idem pontifex calata, id est vocata in Capitolium plebe iuxta curiam Calabram . . quot numero dies a Kalendis ad Nonas superessent pronuntiabat et quintanas quidem dicto quinquies verbo *καλῶ*, septimanas repetito septies praedicabat. *Saturniis numeris* die te V (*h. e.* quinto) *et infra* VII die te Christ. — Kalo] calo libri, *item infra.* — septies dicto LSp *cum* Turnebo, septem dictae libri. septem dies te Scaliger. — 5 novus] '*fort.* sic novus' LSp. — a] *add.* Scioppius, ab Müller. — nonae] Scioppius, nonis libri. — 6 eodem die Müller, eodem die enim libri, eo die enim LSp. *fort.* eo die. — urbem ex] *scripsi, quod etiam* LSp *olim coniecerat.* urbe in libri (*nisi quod* urbem in ab M), urbem ab Laetus. '*fort.* urbem qui in' LSp *ex* Macrob. I, 15, 12, *ubi:* qui in agris essent confluere in urbem. — 8 primas] proximas Bergk. '*fort. del. cum* Christio' LSp. — 9 edicit] praedicit Laetus. — itus] itis Macrob. I, 15, 14. — 10 sauini M V p. — 11 novi] nihil novi Turnebus. *plura intercidisse censet* Bergk Ind. schol. 1863 p. VII. — 13 tum ut esset] tum dum esset M, Laetus, tum esset vulg. *ex* B. coiret (*pro* esset) Müller, in comitio esset Bergk. '*fort.* adesset' LSp. *malim* eiret. — constitutus M B, Laetus. — 14 ferundum] f M, ferendum ceteri. — 15 ut] *add.* Laetus; *nisi forte ab alio addita sunt* compitalia et latinae. — 16 contrarii horum] '*aut* (*id quod supra feci*) *coniungenda sunt* Dies fasti . . licet fari, comit. dicti (*quae sic disiungebantur* fari. Comitiales d.) *aut ante haec* contrarii horum *ponenda sunt ista* Dies fasti . . fari

dies nefas fari praetorem Do Dico Addico. itaque non potest agi. Necesse est aliquo uti verbo, cum lege quid peragitur. Quod si tum imprudens id verbum emisit ac quem manumi- (p. 211 Sp.[1]) sit, ille nihilo minus est liber, sed vitio, ut magistratus vitio creatus nihilo setius magistratus. Praetor qui tum fatus est, si imprudens fecit, piaculari hostia facta piatur; si prudens dixit, Quintus Mucius aiebat eum expiari ut impium non posse. Intercisi dies sunt per quos mane et vesperi est nefas, § 31 medio tempore inter hostiam caesam et exta proiecta fas; a quo quod fas tum intercedit aut eo intercisum nefas, Intercisi. (p. 212 Sp.[1]) Dies qui vocatur sic Quando Rex Comitiavit Fas; is dictus ab eo quod eo die rex sacrificio ius dicat ad comitium, ad quod tempus est nefas, ab eo fas; itaque post id tempus lege actum saepe. Dies qui vocatur Quando Stercum Dela- § 32 (p. 213 Sp.[1]) tum Fas, ab eo appellatus, quod eo die ex aede Vestae stercus everritur et per Capitolinum clivum in locum defertur certum. Dies Alliensis ab Allia fluvio dictus; nam ibi exercitu nostro fugato Galli obsederunt Romam.

Quod ad singulorum dierum vocabula pertinet dixi. Men- § 33

---

ut supra cohaereant inciperent. Dies comitiales' LSp. — 2 est] est enim Vertranius. — uti aliquo a b, aliquo eorum uti B, Laetus (*tac. Vict.*). — quid] Laetus, que p, qui libri ceteri. — peragitur] '*fort.* agitur' LSp. — 5 secius vulg., Victorius, sed ius libri. *aut* setius *aut* sectius *videtur latere.* — fatus] Turnebus, factus libri — 7 aiebat] LSp, abigebat libri *nisi quod* ambigebat M, Laetus, abnegabat vulg. *ex* B. Macrob. I, 16, 10: prudentem expiare non posse Scaevola pontifex adseverabat. — et ut impium non posse dicebat vulg. *ex* B. — 8 intercensi libri, *corr.* Laetus. — 9 porrecta vulg. *ex* B. — 10 aut eo] LSp, aut eos libri, aut eo est Müller. *fort.* fas dum intercedit, ab eo. — intercisi] *scripsi*, intercisum libri. — 11 vocatur] notatur Augustinus *ad* Fest. *s. v.* nefasti — Q. R. C. F. *praeponit verbo* quando B. — comitiasit Ursinus *ad* Fest. p. 21. — fas is] Victorius, fassis libri, fac vulg., fas, sic Ursinus p. 23. — 12 sacrificio ius] libri *nisi quod* sacrificiolus F, sacrificulus Laetus, *om.* Scioppius. — dicat] sacrificat Scioppius, Bergk, itat Ursinus, it Th. Mommsen Chron. p. 422, litat Hirschfeld Hermes VIII 469–71. rex sacrificulus sacrificat LSp *editurus erat. sed nihil mutandum videtur. est enim* rex sacrificio initium iuris dictionis dicat, *velut* novam aquilam dicare 'einweihen' Tac. hist. 5, 16. *conf. etiam infra* p. 94, 17. — 14 notatur Ursinus. — Q. S. D. F *praeponit verbo* quando B. — stercus Laetus. — 17 allio libri (auio f), *corr.* Laetus. — 19 per-

sium nomina fere sunt aperta, si a Martio, ut antiqui constituerunt, numeres. Nam primus a Marte. Secundus, ut Ful-
(p. 214 Sp.[1]) vius scribit et Iunius, a Venere, quod ea sit Ἀφροδίτη; cuius nomen ego antiquis litteris quod nusquam inveni, magis puto dictum quod ver omnia aperit, Aprilem. Tertius a maioribus
§ 34 Maius, quartus a iunioribus dictus Iunius. Dehinc quintus Quintilis et sic deinceps usque ad Decembrem a numero. Ad hos qui additi, prior a principe deo Ianuarius appellatus; posterior, ut idem dicunt scriptores, ab diis inferis Februarius appellatus, quod tum his parentetur; ego magis arbitror Februarium a die februato, quod tum februatur populus, id est
(p. 215 Sp.[1]) lupercis nudis lustratur antiquum oppidum Palatinum gregibus humanis cinctum.

§ 35 5. Quod ad temporum vocabula [latina] attinet, hactenus sit satis dictum; nunc quod ad eas res attinet quae in tempore aliquo fieri animadverterentur, dicam, ut haec sunt Legisti, Cur*su*rus, Ludens. De quis duo praedicere volo, quanta sit
§ 36 multitudo eorum et qui sint obscuriora quam alia. Cum verborum declinatuum genera sint quattuor, unum quod tempora adsignificat neque habet casus, ut ab lego Leges, Lege, alte-
(p. 216 Sp.[1]) rum quod casus habet neque tempora adsignificat, ut ab lego Lectio et Lector, tertium quod habet utrunque et tempora et casus, ut ab lego Legens, Lecturus, quartum quod neu-

---

tineat Laetus. — 1 sunt aperta fere Laetus. — a martio ut] F *apud Vict.*, ut a martio ceteri, '*quod si etiam in* F *fuit, del. fort. sunt* a Martio' LSp. — 2 Fulvius Flaccus vulg. *ex* B. — 3 Iunius Gracchus Laetus. — sit] si G H f b *et fort. omnes.* — afrodite libri (affroditae f, afrondite a), *corr.* vulg. *ex* B. — quoius *ut alibi* G H a f. — 5 aperit f *in marg.* — Aprilem] *conf.* Macrob. sat. I, 12, 14 *et ibi* L. Jan. — 8 Iano Ianuarius Laetus. — 9 iidem f. — 10 parentur libri, parentent Laetus, *corr.* vulg. — 12 palatium vulg. *ex* B. — 13 humanis *om.* Laetus, *conf.* Mommsen Corp. Inscr. lat. p. 364, Hermes X, 149, Jordan Top. II, 269. — cinctus G a b f. — 14 latina] *om.* Scioppius. hactenus *del.* Reiter p. 123 thes. 3. — 16 animadverterim Aldus. — 17 cursurus] LSp, currus libri (cursus G H), currens Laetus. — 18 qui] G f, quam b, quae ceteri. '*fort.* quare' LSp. — 19 declinatuum] B, Laetus, declinatiuum F f a p, declinantium G H M, declinācia b, declinationum Turnebus. — 20 ab lego] '*haec verba fort. del. et hic et in seqq. locis quattuor*' LSp. — lege] V b, lego ceteri. '*fort.* ut lego legei . . ut lectio lector . . ut legens lecturus . . ut lecte lectissime' LSp.

Menses

De actionibus

de verbis

~1: earum rerum quae in agendo fiunt

a) de multitudine

trum habet, ut ab lego Lecte ac Lectissime, horum verborum si primigenia sunt ad mille, ut Cosconius scribit, ex eorum declinationibus verborum discrimina quingenta milia esse possunt ideo, quia [*a*] singulis verbis primigeniis circiter quingentae species declinationibus fiunt. Primigenia dicuntur verba ut Lego, Scribo, Sto, Sedeo et cetera quae non sunt ab ali- § 37 quo verbo, sed suas habent radices. Contra verba declinata sunt quae ab alio oriuntur, ut ab lego Legis, Legit, Legam et sic indidem hinc permulta. Quare si quis primigeniorum verborum origines ostenderit, si ea mille sunt, quingentum milium simplicium verborum causas aperuerit una; sin nullius, (p. 217 Sp.[1]) tamen qui ab his reliqua orta ostenderit, satis dixerit de originibus verborum, cum unde nata sint, principia erunt pauca, quae inde nata sint, innumerabilia. A quibus iisdem principiis antepositis praeverbiis paucis immanis verborum ac- § 38 cedit numerus, quod praeverbiis mutatis additis atque *non* mutatis aliud atque aliud fit; ut enim [*Pro*]cessit et Recessit, (p. 218 Sp.[1]) sic Accessit et Abscessit; item Incessit et Excessit, sic Successit et Decessit, et Concessit [*et Discessit*]. Quod si haec decem sola praeverbia essent, quoniam ab uno verbo declinationum quingenta discrimina fierent, his decemplicatis con-

1 ac] et G H b, *om.* Laetus. *conf.* X § 17. — 2 primigena G V. — ad mille] Victorius, vulg., admitte libri. — 3 discriminum Augustinus. ‘*fort.* discrimina ad’ LSp. — 4 a] *add.* LSp *qui* ‘*fort.* quod a *pro* quia’. *conf.* LSp Emend. p. 5. Reiter p. 101. (*infra* VII § 7.). — primigenii libri, *corr.* vulg. — 8 alio] G, Augustinus, alio quo Müller, aliquo libri. — 9 indidem] p, in indidem ceteri, itidem Laetus, B. — hinc] hic f, hec p, et sic Laetus, et sit B. — 11 unas in libri, *corr.* Turnebus. ‘*fort. rectius* si’ LSp. — aperuit non minus tamen Scioppius. — 12 tamen qui] ‘*fort.* set tamen quae’ LSp. — 13 quom Haf. — 14 quibus (*om.* a) Scioppius. — 15 principiis] ‘*fort.* primigeniis’ LSp. — 16 mutatis] *om.* M, Laetus, Madvig Adv. II, 169. ‘*fort.* nudis’ LSp. — non mutatis] *scripsi*, commutatis libri. *hoc dicit: praeverbia addita aut mutata sunt ut* ac abs suc con, *aut non mutata ut* re in ex de. — 17 processit] Fritsche, cessit libri. ‘*fort.* e cessit fit processit’ LSp. — 19 et discessit] *add.* Vertranius, et praecessit vulg. *ex* B, et processit Rholandellus, *om.* libri. *verborum ordo aut is fuit ut coniungantur contraria, aut praeverbia non mutata bis opposita erant mutatis. hoc si fuit, conicias:* item ut incessit et excessit et decessit [et discessit], sic successit et concessit. — 20 declinatione vulg. *ex* B. *an* declinationibus?

iuncto praeverbio ex uno quinque milia numero efficerent, ex
mille ad quinquagies centum milia discrimina fieri possunt.
§ 39 Democritus, Epicurus, item alii qui infinita principia dixerunt,
(p. 219 Sp.[1]) quae unde sint non dicunt, sed cuiusmodi sint, tamen faciunt
magnum: quae ex his constant in mundo ostendunt. Quare
si etymologus principia verborum postulet mille, de quibus
ratio ab se non poscatur, et reliqua ostendat, quod non
§ 40 postulat, tamen immanem verborum expediat numerum. De
multitudine quoniam quod satis esset admonui, de obscuritate
pauca dicam. Verborum quae tempora adsignificant ideo locus
(p. 220 Sp.[1]) difficillimus ἔτυμα, quod neque his fere societas cum graeca
lingua, neque vernacula ea quorum in partu memoria adfuerit
nostra; e quibus, ut dixi, quae poterimus.

§ 41 6. Incipiam hinc: primum quod dicitur Ago, actio ab
agitatu facta. Hinc dicimus Agit gestum tragoedus et Agi-
tantur quadrigae; hinc Agitur pecus pastum; qua vix agi
(p. 221 Sp.[1]) potest hinc Angiportum, qua nil potest agi; hinc An-
gulus, quod in eo locus angustissimus, cuius loci is angulus.
§ 42 Actionum trium primus agitatus mentis, quod primum ea

---

1 efficerentur Aldus. *fort.* effierent. — 2 ad *om.* Rholand. — discriminum August. — '*fort.* possent' LSp. — 3 Epicurus] Turnebus, securus libri, secuti et vulg. *ex* B, et Laetus. — 4 quae] quamvis quae Sciopp. '*fort.* quamquam' LSp. — quoiusmodi Haf. — faciunt tamen Laetus. — 5 quae] quod quae vulg. — 6 ethimologos M, Laetus, *nec mutavit Victorius*, ἐτυμολογια B. — postulet Müller. '*conicias* quae non postulat, *sed malim abesse* quod non postulat' LSp. *conf.* Lachm. ad Lucr. III, 317. — 9 admonuit F, *corr.* Laetus. — 10 locutus F, locuṭuṣ f, *corr.* Aldus. — 11 ἔτυμα] est TYMA FH, *τυμα* a, TYNA M, est *τάτυνα* B, est *τάτινα* vulg., *lacun.* GVp, *om.* b Laetus, est ἔτυμα Scioppius. locatu difficillima sunt ἔτυμα Madvig Adv. II, 170. *cf.* Rein p. 4. — 12 in partum libri (impartum af) *corr.* Rholandellus. — 13 nostra e] nostrae F, nostram de Laetus. — dixi] M, Laetus, dixit ceteri. *vid.* V, 10. — 14 primus libri, *corr.* Laetus. — 16 hinc angustum *post* pastum *add.* Madvig Adv. II, 170, *prob.* LSp Philol. Anz. V p. 584. Reiter p. 101. *ego secludenda putavi* qua vix agi potest *ut verba ad* qua nil potest agi *adscripta, cf.* V § 145, *aut scrib.* hinc angiportum qua vix agi potest, hinc angulus qua nil potest agi quod. — qua vix] Aldus, quia vix libri. — qua nil] quia nil p Laetus, quia nihil vulg. *ex* B. — 17 angulus vel quod Müller. — 18 quoius GHaf. — loci is] locis f. — 19 agitatus] gradus *vir doctus in exempl. August. biblioth. Bernensis; vid.* § 77.

Etymologia = philosophia : cf. V pal. : tertius gradus.

Anicapra verborum = primigenia verba

c) obscuritas

= oblivia : cf. V 10 : principia unde derivari possunt? a nominibus?

1. ago

Genera actionum:

1) mentis = cogitare
(+ aspect)

2) dicere

3) facere

ad distinctionem: cogitare – dicere – facere
~ νόημα – λεκτόν – πρᾶγμα (τυγχάνον) cf. SVF 2,168
(J. Dahlmann, VHS 40ss.)

als Begriff Affekte
1. verba cogitandi (& sentiendi: agitatus mentis [illegible]?) cogitare etc.

ant. cogit. mentis agitatio alle affekte:
aus stoischen Lehre: prädiziert für
Affektbegriff: verba sentiendi:
cogitare = sentire als Einheit
(νοεῖν – αἰσθάνεσθαι)

cf. 86–95

In diesem „ [illegible] Abschnitt Abschweifungen
u. Erklärungen (aus verschied. Vorlagen?)

45–48 = Einlage: hier Rest von
Lehre [illegible]:

Einlage = ἀπόδειξις: aus anderem
Zshang, unkontrolliert?

quae sumus acturi, cogitare debemus, deinde tum dicere ac facere. De his tribus minime putat volgus esse actionem cogitationem, tertium, in quo quid facimus, id maximum; sed et cum cogitamus quid et eam rem agitamus in mente, agimus, et quom pronuntiamus, agimus. Itaque ab eo orator (p. 222 Sp.[1]) agere dicitur causam et augures augurium agere dicuntur, quom in eo plura dicant quam faciant. Cogitare a cogendo § 43 dictum; mens plura in unum cogit, unde eligere possit. Sic e lacte coacto Caseus nominatus, sic ex hominibus Contio dicta, sic Coemptio, sic Compitum nominatum. A cogitatione Concilium, inde Consilium, quod ut vestimentum apud fullonem cum cogitur, Conciliari dictum. Sic Reminisci, cum ea § 44 quae tenuit mens [ac] memoria, cogitando repetuntur. Hinc (p. 223 Sp.[1]) etiam Comminisci dictum, a con et mente, quom finguntur in mente, quae non sunt; et ab hoc illud quod dicitur Re*com*minisci, cum commentum pronuntiatur. Ab eadem mente Meminisse dictum et Amens qui a mente sua discedit. Hinc § 45 (49)

1 dein GHMVa. *cf.* VIII § 25. — 2 ac postremo facere Aldus. — 3 '*fort.* tertium quo' LSp. — maxumum H. — 4 quom Haf. — cogitamus] Sciopp. *marg.* (*qui:* al. V. C. sed et quom cogitamus quid, eam rem in mente agimus), hos agitamus libri *nisi quod* os GHaf, nos Scaliger. — agitamus] LSp, cogitamus libri. — agimus et quom pronuntiamus *om.* G. — 5 cum plerique. — orator] cogito a cogo orator M. — 6 dicitur agere Laetus. — agere augurium Laetus. — 8 mens] quom mens Scioppius, '*fort.* quod mens' LSp. — eligere] a p, Rholandellus, elicere FGVMb, dicere H, deligere B, Laetus. — 9 *fort.* coactum *vel* coactus. — sic .. nominatus *delet* Wilmanns p. 42 *cf.* V § 108. — hominibus] coactis *add.* Christ *et olim* LSp. — 11 quod ut] libri (quod et H). quod *del.* LSp, ut *om.* Sciopp. consilium. Et Müller. — 12 conciliari] August., consiliari libri. *fort.* quod ut .. cum cogitur conciliari, consiliari dictum *aut* consilium, inde concilium quod ut .. cum cogitur dictum. — dictum] dicitur f Laetus. — sic] *om.* f. — 13 ac] *delevi.* — '*verbum simplex* (*h. e.* ab eadem mente meminisse .. discedit) *composito praecedat oportet; item verba* mens ac memoria *praecedant originem alterius vocabuli iam expositam. ea igitur quae infra p.* 88, 15 *sq. leguntur* meminisse a memoria quom id .. monimenta dicta *his verbis* sic reminisci .. *praeponenda videntur. tum vero p.* 87, 16 *aut delendum* meminisse *aut* ab eadem mente a qua meminisse *scrib.*' LSp. — cogitando] cogitur (cogitantur vulg.) et cogitando B, vulg. — 14 a con et mente *om.* Scioppius. — 15 mente] *de interpunct. vid.* Christ Philol. XVI. p. 450. — recomminisci] LSp, reminisci libri, eminisci Heusinger, Müller, procomminisci Nipperdey Spicil. crit. in Corn. Nep. p. 33. *an fuit* prominisci? — 17 discedit]

etiam Metuo [*a*] mente quodammodo mota vel metu amota.
Sic quod frigidus timor, Trem*itus* tim*entium*. Tremo dictum
a similitudine vocis, quae tunc quom valde tremunt apparet,
(p. 224 Sp.[1]) quom etiam in corpore pili, ut arista in spica ordei, orrent.
§ 46 Curare a cura dictum. Cura quod cor urat. Curiosus quod
hac praeter modum utitur. Recordari rursus in cor revocare.
Curiae, ubi senatus rempublicam curat, et illa ubi cura sacro-
§ 47 rum publica, ab his Curiones. Volo a voluntate dictum et a
volatu, quod animus ita est, ut puncto temporis pervolet quo
volt. Lubere ab labendo dictum, quod lubrica mens ac prola-
bitur, ut dicebant olim. Ab lubendo Libido, Libidinosus ac
§ 48 Venus Libentina et Libitina, sic alia. Metuere a quodam
(p. 225 Sp.[1]) motu animi, quom id quod malum casurum putat refugit.
[mens]. Quom vehementius in movendo ut ab se abeat foras
49 (45) fertur, Formido; quom pavet, p*ull*et, ab eo Pavor. Meminisse

---

vulg., descendit libri. '*fort.* decedit' LSp. — *post* descendit *addidit* Müller *ea quae infra leguntur* p. 88, 15—89, 8 meminisse a memoria . . monimenta dicta, *ita ut quae his sequuntur* hinc etiam metuo . . ordei orrent *post illa quae p.* 88, 15 *scripta sunt* ab eo pavor *appareant, ac sic fere traicienda esse verba etiam* LSp *statuit ante Müllerum. vid. praef.* — 1 a mente q. mota vel metu amota] *scripsi,* mentem q. motam vel metuisti amovisti libri, *nisi quod* quod ad modum (*pro* quodammodo) V, admodum p, *et* amoveo (*pro* vel metuisti amovisti) B, Laetus. hinc etiam metuo . . amovisti *delet* Wilmanns p. 42. '*conicias* hinc etiam Metuere, quod mentem quodam modo motam, ut metuisti, amovisti *vel* metuo . . ut metui amovi, *sed ne haec quidem placent et gravius inest mendum.*' LSp. — 2 tremitus timentium] *scripsi,* tremuisti timuisti libri, *delet* Wilmanns. sic quod . . . timuisti *om.* a. *possis etiam* tremit is qui timet. — tremo] '*fort.* tremere' LSp. — 3 tremunt] timetur Laetus. — 4 corpore] '*fort.* capite . . aristae' LSp. — hordei vulg. *ex* B. — orent H, horrent M, Laetus. — 5 urat] *fort.* urit. — qui hac Laetus. — 6 utitur] uritur vulg. — recordari] vulg. *ex* B, recordare plerique, Stünkel p. 10, recondere M, Laetus, reuocare GH. '*fort.* recordarei . . revocare *infra post* curiones *ponenda*' LSp. — 7 illa] illae Christ. *fort. supra* curia *cum Laeto.* — 10 lubere] LSp, libere libri. — 11 olim] enim f. — 12 Libentina] libentia *codex Vossii ap.* Bentl. Horat. carm. I, 19, 3. Nonius p. 64: Varro de lingua latina libr. V prolubiem et prolubidinem dici ab eo quod lubeat, unde etiam lucus Veneris Lubentinae dicatur. *conf.* Bentl. ad Ter. Ad. V, 9, 28. — 13 male cessurum Scioppius. — 14 mens] *delevi ut ex p.* 88, 1 *illatum.* '*fort.* refugit. Mens quom' LSp *olim.* — 15 quom] *fort.* qui. — pallet] *scripsi*, et F *apud Victor., om.* ceteri.

(41–44) + (49) = captandi verba

(45–48) + (50) = [illegible]tandi verba

= zwei Vorlagen kombiniert:

45–50 = Lehrgedicht – [illegible]

cf. Reitzenstein, 35 n.

cf. Et. Magn. 589,15 μνήμη / μνεία ~ μένειν

<u>50: affectus</u>

maerere cf. Reitzenst. 36.

laetari : Orion 164, 20 χαίρειν· παρὰ τὸ χέειν ...
τὸ διακεχυμένην καὶ ἡδομένην ἔχειν τὴν ψυχήν

a memoria, quom in id quod remansit in mente rursus movetur; quae a manendo ut Manimoria potest esse dicta. Itaque Salii quod cantant M a m u r i V e t u r i significant memo- (p. 226 Sp.¹) riam . .; ab eodem Monere, quod is qui monet, proinde ac sit memoria; sic Monimenta quae in sepulcris, et ideo secundum viam, quo praetereuntis admoneant et se fuisse et illos esse mortalis. Ab eo caetera quae scripta ac facta memoriae causa Monimenta dicta. Maerere a marcere, quod etiam § 50 corpus marcesc[*it maero*]re; hinc etiam Macri dicti. Laetari ab eo quod latius gaudium propter magni boni opinionem (p. 227 Sp.¹) diffusum. Itaque Iuventius ait:

G a u d i a s u a s i o m n e s h o m i n e s c o n f e r a n t u n u m i n
l o c u m,

'*fort.* formidat, quom [parum movetur], pavet et' LSp. *conf.* Philol. XVI p. 456, C h r i s t XVII p. 292. — 1 quom in id quod remansit in m. rursus] *scripsi*, quom id quod reman. in m. in id quod rursus l i b r i *nisi quod* f *om.* in id quod, *quo in cod. voc.* mente *terminatur pagina.* id quod *et* in id quod *ad eandem scripturam vid. spectare ut posterius corrigendi causa sit additum.* '*fort.* in id quod fuit rursus movetur, a manando' LSp. *cf.* R e i t e r p. 81. — 2 manendo] R h o l a n d e l l u s, manando l i b r i. — maniomoria F M f, manomoria H p, mamomoria V. — 3 quod] qui M, L a e t u s. — memurii l i b r i (memuri H, memuriā in M), *corr.* T u r n e b u s. — veturi] T u r n e b u s, ueteri V p, ueterum c e t e r i. '*malim* Vetusi' LSp. — '*fort.* significat' LSp. — memoriam * *] *lacunam indicavit* LSp, *quod in* F *fuit verbum quod legi non poterat,* memoriam metuere V p, memoriam meminere M, memoriam monere c e t e r i. memoriam. Momere L a e t u s (*Victorius deleto* Momere *vocabulo adscripsit:* sic ibi verbum quod legi non potuit). Mamurium Veturium significant veterem memoriam. Monere ab eadem v u l g. *ex* B. '*fort.* Veturi *latet, nisi potius fuit* memoriam. Monere ab eadem memoria' LSp. — 4 eadem L a e t u s. — monerem F G H a f. — ac sit] *scripsi* (*cf.* 91, 15 proinde ut sit), sit ac l i b r i, '*fort.* est ac' LSp. — 5 sic monumenta G *nec Vict. ad Laeti* sic monimenta *quicquam notavit,* sit monitio menta H M V a b f p. — 6 admoveant F *apud Vict.* — 7 mortales M a, L a e t u s (*tac. Vict.*). — 8 monimenta] F f, monumenta G H V a b p L a e t u s. — marcere] marcore A u g u s t i n. *marg.* S t ü n k e l p. 14. — 9 '*fort.* corpus *del*'. LSp. — marcescit maerore] *scripsi*, marcescere l i b r i, *cui vocabulo* dicitur *add.* L a e t u s, videtur B, videntur v u l g. 'Pseudo-Apuleius p. 139: M. Terentius ait, maereo dicitur eo quod corpus etiam marcescere faciat. *apud Tortellium melius* facit.' LSp. — 11 iuuentus H a f, Terentius R h o l a n d e l l u s. *conf.* R i b b e c k com. fr.² p. 82. — 12 omnis M V p. — hominis M V p. '*fort* omnia omnis' LSp. *cf.* Emend. spec. p. 4.

Tamen mea exsuperet laetitia.
Sic quom se habent, laeta.

§ 51 7. Narro, cum alterum facio narum, a quo Narratio, per quam cognoscimus rem gestam. Quae pars agendi est a (p. 228 Sp.[1]) dicendo ac sunt aut coniuncta cum temporibus aut ab § 52 his, eorum hoc genus videntur ἔτυμα. Fatur is qui primum homo significabilem ore mittit vocem. Ab eo ante quam ita faciunt, pueri dicuntur Infantes; quom id faciunt, iam Fari. Cum hoc vocabulum eorum a similitudine vocis puer ac Fatuus Fari [id] dicti. Ab hoc tempora quod tum pueris constituant Parcae fando, dictum Fatum et res Fatales. Ab hac eadem voce qui facile fantur, Facundi dicti, et qui futura praedivinando soleant fari, Fatidici dicti

---

1 exuperet G H M a f. — 2 quom] enim Augustinus. — 3 narro] Papirianus ap. Cassiodorum de orthogr. cap. 4: ʻnarare per unum r scribitur, ut Varroni placet. secutus est enim etymologiam nominis eius qua gnarus dicitur quis qui scit quid loqui debeat. denique compositio verbi ita scribitur, ignorare, quod non per duo r sed per unum scribitur; ideo et narratio unum habere debet.ʼ *fort.* sic quom se habent laeta, narrantur. Narro. — narum] narrum libri, gnarum Augustinus. cum altero facio sermonem Laetus, *et inserto* varium *post* facio B. — est] et G H. — a dicendo] Ursinus, adiacendo G H M f, ab adiacendo F *ap. Vict.*, a' diagendo (*sic*) a, a iacendo b p, a iaciendo V, adiacienda et haec quae aut B *et* * hic deest idem. *unde* Desunt quaedam *ante* adiicienda *inserit* vulg.; secunda in qua explicabimus, quae sunt ab dicendo Müller. ʻ*fort. quae infra* p. 90, 9 *leguntur* cum hoc vocabulorum, *ea hic sunt inserenda:* a dicendo, ac quae cum hoc vocabulo sunt autʼ LSp. *conf. etiam* Emend. spec. p. 11. — 6 earum libri, *corr.* vulg. — ἔτυμα] F M, ЄTHMA f, ЄTHNA H a, *lacun.* b, *om.* G, Laetus. — fatur] ʻ*malim* fari diciturʼ LSp. — is] his V f. — primus a b f, primo Scioppius. ʻ*fort.* primitus *ut infra* p. 92, 15ʼ LSp. — 7 emittit M, Laetus. — 8 ita faciunt] G, Rholand., ita faciant ceteri. — 9 cum] *fort.* quod. — vocabulum eorum] *scripsi,* uocabulorum libri, vocabulum vulg. *conf. ad* p. 90, 5. tum hoc a uocabulorum similitudine p. — a] *om.* G H a f b. — puer] *scripsi,* pueri libri. — 10 ac fatuus] *om.* Scioppius. — id] *delevi cum* LSp. — dicti] *scripsi*, dictum libri. ʻ*fort.* dicuntur *nisi forte* ac fatuus fari id dictum *del.*ʼ LSp. — tempora] Popma, tempore libri, *om.* Scioppius. — 11 ʻ*fort.* constituuntʼ LSp. — 12 ab hac eadem voce] LSp, ad haec eandem uocem libri (eadem H b). hanc (*pro* haec) Müller. — 13 et] F, *om.* ceteri. — solent Laetus, ʻ*fort.* solebantʼ LSp. — dicti *fort. del.*

b) dicere : verba dicendi

= onomatopoet. a) fari (Lallwort fa-fa ...)

significativa vox = σημαντικὴ φωνή

l. 9 fort. 'cum hoc vocabulum ortum ('vocabulorum' cdd.) a similitudine vocis pueri [ac fatuus], fari id dictum'. – 'ac fatuus' ex § 55 irrepsisse recte censet Mueller, qui tamen sine idonea causa non haec solum verba sed etiam quod sequitur 'fari' delet.

fatuus = 'Narr': weil pueri fari tantum possunt, sed per omnem vitam

fari: Vorstufe zu loqui cf. 56 = 'ohne Verstand' = 'haud sine quadam loci'

auf d. Stufe wie puer noch keine entwickelte λέξις, da nur [illegible] keine διάνοια, wie fari zum loqui steht

Stufen φωνή – φωνὴ σημαντική – λέξις cf. ad 56

vox significativa

fari

l. 10 puto sic: 'hinc profanatum quid in sacrificio ac ('ad' cdd.), quae Herculi decuma (sc. fit), appellata ab eo est (intellege: 'profanari'), quod sacrificio quodam fanantur'

idem Vaticinari, quod vesana mente faciunt; sed de hoc post (p. 229 Sp.[1]) erit usurpandum, quom de poetis dicemus. Hinc Fasti dies, § 53 quibus verba certa legitima sine piaculo praetoribus licet fari. Ab hoc Nefasti quibus diebus ea fari ius non est, et si fati sunt, piaculum faciunt. Hinc Effata dicuntur, qui augures finem auspiciorum caelestum extra urbem agris sunt effati ut esset; hinc Effari templa dicuntur; ab auguribus effantur qui in his fines sunt. Hinc Fana nominata quae pontifices in § 54 sacrando fati sunt finem; hinc Profanum quod est ante fanum (p. 230 Sp.[1]) coniunctum fano; hinc Profanatum quid in sacrificio ad Herculi, quae decuma appellata, ab eo est quod sacrificio quodam fanantur, id est ut fani lege sit. Id dicitur Pollutum, quod a porriciendo est fictum; quom enim ex mercibus libamenta proiecta sunt Herculi in aram, tum pollutum est, ut cum (p. 231 Sp.[1]) Profanatum dicitur, id est proinde ut sit fani factum; itaque ibi olim [fano] consumebatur omne quod profanatum erat, ut

---

1 post] postea M, Laetus. *conf.* VII § 36. — 2 usurpandum] interpretandum p, interpetrandum V. 'retractandum *Varro dicit infra* VII § 90, VIII § 2, *sed* usurpandum VIII § 43' LSp. — poetis] 'VII § 36 poematis' LSp. — 5 qui] quod M, Laetus. '*fort.* quom' LSp. *cf.* Reiter p. 102. — effari dicuntur augures cum finem Scioppius, *ad quae* LSp *adscripserat: 'recte puto, sed* augures qui *retinendum*'. quae augures in fine Perottus. — 6 caelestium G H M, Rholand. *cf.* Aug. Müller p. 45. — agris] Laetus, agri libri. — ut] ubi Müller. — 7 ab augures f. '*fort.* dicuntur augures quod effantur, qui in h. f. sint' LSp. *distinxi post* dicuntur, *ceteri post* auguribus; *nisi forte sic duce* f: dicuntur ab auguribus. augures effantur. — 8 quae] quod Laetus. — 9 sunt] p, vulg. *ex* B, sint ceteri. — finem *fort. del.* — quod est] est quod Laetus. — 10 quid in sacrificio] quod in sacrario M, quod in sacrario pollutum Laetus. quod in sacrario nondum est B. — ad Herculi quae] *scripsi*, ad quae herculi F G H a f p *et nisi quod* atque M V, atque inde Laetus. 'quid in sacrificio *fort. del. ut ex inferioribus repetita, nisi scripseris* quod in sacrificio, quae Herculi decuma appellata, ab eo est' LSp. — 11 dicuma a f, dicam H, dicunt a dicuma G, dicunt V p. — appellata] data Laetus. — 12 fanatur M, Laetus, profanat b, *om.* a. — id] '*fort.* idem' LSp. — polluctum *et hic et infra amicus Augustini.* — 13 poriciendo G f, proiiciendo H. apporigendo a. — 14 porrecta vulg. *ex* B. — in] iam M, Laetus. — ara B, Laetus. — cum] quom H f. — 15 profanatum] Turnebus, profanum libri. est et tum profanatum Scioppius. — 16 ibi olim] *scripsi cum Vertranio, sed* fano *delevi;* ubi olim fano libri, ibi olim in fano Vertranius. ubi *om.* Ursinu

etiam fit quod praetor urbanus quotannis facit, quom Herculi
§ 55 immolat publice iuvencam. Ab eodem verbo Fari Fabulae
ut tragoediae et comoediae dictae. Hinc Fassi ac Confessi,
qui fati id quod ab iis quaesitum. Hinc Professi; hinc Fama
et Famosi. Ab eodem Falli, sed et Falsum et Fallacia, quae
(p. 232 Sp.¹) propterea, quod fando quem decipit ac contra quam dixit
facit. Itaque si quis re fallit, in hoc non proprio nomine
fallacia, sed tralaticio, ut a pede nostro pes lecti ac betae.
Hinc etiam Famigerabile et sic compositicia alia item ut de-
clinata multa, in quo et Fatuus et Fatuae.
§ 56 Loqui ab loco dictum, quod qui primo dicitur iam fari
(p. 233 Sp.¹) vocabula et reliqua verba dicit ante quam suo quisque loco
ea dicere potest. Hunc Chrysippus negat loqui, sed ut loqui;
quare ut imago hominis non sit homo, sic in corvis, corni-
cibus, pueris primitus incipientibus fari verba non esse verba,
quod non loquantur. Igitur is Loquitur, qui suo loco quod-
que verbum sciens ponit, et istum Prolocutum, quom in animo
§ 57 quod habuit, extulit loquendo. Hinc dicuntur Eloqui ac Re-
loqui in fanis Sabinis e cella Dei qui eloquuntur. Hinc dictus

---

ad Fest. p. 35, 25, Müller. '*fort.* ubi id, olim in fano' LSp. — profanatum] LSp, profanum libri. — 1 etiam] '*fort.* etiam nunc' LSp, etiamnum id quod Bücheler ind. lect. Bonn. aest. 1876 p. 12. — praetor] vulg. *ex* B, .P. R. libri (po′. Ro′ G), populus romanus Laetus. — urbanus] vulg. *ex* B, urƀ f, urbe H, urbem a, urbs M, urbis ceteri. — '*fort.* quotquot annis' LSp. — 2 *spuria vid. et* fari *et* ut tragoediae et comoediae. — 4 iis] H, hiis f, his ceteri. — 5 sed et] sic et Reiter p. 117. — 7 facit] fac ut H, faciat MB, Laetus. — nomine *om.* Vp. — 8 tralatio libri (translatio M, Laetus), translatione vulg. *ex* B. *corr.* Scioppius. — 9 famigerabile] *sic aperte* MVp, famiger habile GHabf, famiger, fabile Laetus (*tacet Vict.*), famiger, affabile vulg. *ex* B. — compositia GfB, Laetus, compositiua Vb, composita vulg. — '*fort.* et declinata *vel* ut multa declinata' LSp. — 10 fatuae] GfB, fatue ceteri, fatua *vel* faunus Augustinus. — 12 uocabula] H, ·|· vocabula F *apud Victor. ut vid.*, a uocabula GMVafp, et vocabula Laetus. — quidque Augustinus, quodque *infra.* '*fort.* quoque *vel* quique, *vid.* Lachm. ad Lucret. II, 371' LSp. — 13 crisippus plerique. — 16 loquebantur libri, *corr.* vulg. — 17 istud Müller. — prolocutum dicimus vulg. *ex* B. iste proloquitur Laetus. — 18 eloqui] vulg. *ex* B, eloquium libri. — reloqui] vulg. *ex* B, reliqui libri. *cf.* Lachm. ad Lucr. p. 306. 'ac reliqui *fort. del.*' LSp. — 19 qui deloquuntur abfp, quid elloquuntur GV, qui eloquuntur ceteri (*tac.*

loqui (cf. Stroux, Festschr. Wackernagel 1923, 309 ff.): < Stoa
Dahlmann, VAS 41 ff.

Ggs. fari = [illegible]

cf. SV 2,135: καὶ γὰρ κόρακες καὶ ψιττακοὶ καὶ κίτται ἐνάρθρους προφέρονται φωνάς (= significabiles voces)

Stoische Sprachentwicklung von λέξις – λόγος
προφέρεσθαι – λέγειν

Stufen: φωνή – φωνὴ ἔναρθρος – λόγος
fari – loqui

Loquax qui nimium loqueretur; hinc Eloquens qui copiose (p. 234 Sp.[1]) loquitur; hinc Colloquium quom veniunt in unum locum loquendi causa. Hinc Adlocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquam locutum consulandi causa; hinc quidam Loquelam dixerunt verbum quod in loquendo efferimus. Concinne loqui dictum a concino, ubi inter se conveniunt partes ita *ut* concinant aliud alii. Pronuntiare dictum enuntiare; pro idem § 58 valet quod ante, ut in hoc Proludit. Ideo actores pronuntiare (p. 235 Sp.[1]) dicuntur, quod in proscenio enuntiant poeta cogitante, quod maxume tum {id} dicitur proprie, novam fabulam cum agunt. Nuntius enim est a *no*vis rebus nominatus, quod a verbo graeco potest declinatum; ab eo itaque Neapolis illorum Novapolis ab antiquis vocitata nostris. A quo etiam extremum § 59 Novissimum quoque dici coeptum volgo, quod mea memoria (p. 236 Sp.[1]) ut Aelius sic senes aliquot nimium novum verbum quod esset vitabant; quoius origo, ut a vetere vetustius ac veterrimnm, sic ab novo declinatum [*novius et*] novissimum, quod extremum.

Vict.), quei loquuntur LSp *cum* Lachmanno. *fort.* eloqui ac deloqui .. qui deloquuntur. — 1 loquitur Laetus. — 2 conloquium f, elloquium H. — veniunt] conveniunt M, Laetus. — 3 quom Ha. — 4 consolandi G, consulendi MVab. — 6 concino] *vel* concinendo *conicias,* concinne libri, concinno Augustinus, concinere Scaliger. — ut] *scripsi duce* LSp (*vid. inf.*), inter se libri, ut inter se Müller. — concinant] LSp, condeant FGHfp, cūdeant M, condiant a, coeant b. partes et inter se cudant Laetus, B, partes et inter se respondent Aldus, *item* vulg. *quae in marg.* cudunt. '*facile praeter* coeant, *quod in* b, *conicias* ita ut cohaereat *vel* concinat, *sed quaerendum nonne verba* inter se conveniunt *emendandi causa e margine illata sint*' LSp, *unde* concinant *assumpsi.* — 7 enuntiare] Turnebus, et nuntiare libri. — 9 enuntiant] pronuntiant GHMb Laetus. — 10 tum] autem Vp. — id] *om.* Laetus. '*fort.* maxime, et tum id' LSp. — 11 a novis] Turnebus (ab novis), a quis libri. — 12 potest] νεὸς B, *unde νεὸς post* verbo *addit* vulg. — eo itaque] eo quidem M, Scioppius, ea quidem graeca voce Laetus. declinatum *νέος;* itaque Reiter p. 98. — 13 nostris vocitata Laetus. — etiam nunc G. — 14 dici] dico FMaf, dictum H. — ceptum plerique. — 15 Elius gallus Laetus, eius Vp, ellius M. — aliquod GMp. alii quod Gellius X, 21, *qui alterum* quod *om.* — Aelius Sisenna, alii quod Scriverius ap. Heusd. de Aelio p. 68. — 16 vetustius] uetustas GH, uetustum B, uetustus ceteri. — ueterrimus libri, *corr.* Bentinus *ex Gellio.* — 17 novius et] *add.* Gellius X, 21: Propterea quid M. quoque Varro de ista voce existimaverit, verbis ipsius

(p. 237 Sp.[1]) Sic ab eadem origine Novitas et Novicius et Novalis in agro et Sub Novis dicta pars in foro aedificiorum, quod vocabulum ei pervetustum ut Novae Viae, quae via iam diu vetus.

§ 60 Ab eo quoque potest dictum Nominare, quod res novae in usum quom modo additae erant, quibus eas novissent, nomina ponebant. Ab eo Nuncupare quod tunc [*pro*] civitate vota nova suscipiuntur. Nuncupare nominare valere apparet in legibus, ubi NUNCUPATAE PECUNIAE sunt scriptae; item in choro in quo est:

Aenea! quis [*is*] est qui meum nomen nuncupat?

Item in Medo:

(p. 238 Sp.[1]) Quis tu es, mulier, quae me insueto nuncupasti nomine?

§ 61 Dico originem habet graecam, quod Graeci *δεικνύω*. Hinc Ennius:

Dico qui . . .

Hinc dicare, hinc Iudicare, quod tunc ius dicatur; hinc Iudex

---

Varronis ex libro de lingua latina ad Ciceronem sexto demonstrandum putavi. Quod extremum, inquit, dicebatur, dici novissimum coeptum vulgo, quod mea memoria ut Aelius sic senes alii, quod nimium novum verbum esset, vitabant; cuius origo ut a vetere vetustius ac veterrimum sic a novo declinatum novius et novissimum. '*Varro simpliciter scripsisse videtur* ut a vetere veterrimum sic ab novo declinatum novissimum' LSp. — 1 nouitius libri. — in agro *om.* vulg. *ex* B. '*fort.* ager' LSp. — 2 sub] subinde B. — 3 ei] eius Laetus. — pervetustum] Laetus, B, peruetustus a, peruetustas ceteri. '*fort.* quod vocabulum, (ei pervetus aetas,) ut novae' LSp. — 5 quom modo] *scripsi*, quomodo libri. quom datae Scioppius, '*fort.* quom editae' LSp. — quibus] qui Scioppius. — ea libri, *corr.* Vertranius. — 6 '*fort.* imponebant' LSp. — nuncupare et nuncupatae res quod vulg. *ex* B. — pro civitate] LSp, civitati idem *olim*, ciuitate libri. — 8 in choro] Ennius in Rheso Christ *deletis* hinc Ennius dico qui § 61. — 10 quis] enim *addit* H, is Grotius. *conf.* Ribb. tr. fr.[2] inc. inc. 1. — 11 Medo] Aldus (LSp), Medea vulg. *ex* B, medio libri. *conf.* Ribb. Pac. v. 239. *vid. ad.* VII § 34. — 14 dico] '*fort.* dicere' LSp. deico *opinor vel* deicere. — *δεικνύω*] *vel δεικνύειν* LSp, *etiam* Müller: '*fortasse δεικνύειν.*' NIδIKE F, NιδιKE M, *lacuna in ceteris.* *δικάζω* Rholandellus, *δικω* B. — 16 dico qui . . hinc dicare] Müller, dico qui hunc dicare libri. '*interciderunt poetae verba*' LSp. *scriptum fuisse conicias*: Hinc Ennius: Deic (*vel* deice) qui deicare. Hinc dicare. — 17 *post* dicare *addunt* Laetus cupit, B potest. — dicatur] '*fort.* dicitur' *olim adscripserat* LSp. *conf. ad* p. 83, 12.

quod iu[*s de*]dicat accepta potestate, id est quibusdam verbis dicendo finit; sic enim aedis sacra a magistratu pontifice praeeunte dicendo dedicatur. Hinc [ab dicando] Indicium; hinc illa [indictivum] Indixit funus, Prodixit diem, Addixit indi- (p. 239 Sp.[1]) cium; hinc appellatum Dictum in mimo ac Dictiosus; hinc in manipulis castrensibus ducibus; hinc Dictata in ludo; hinc Dictator magister populi, quod is a consule debet dici; hinc antiqua illa Dicinumo et Dicis causa et Addictus. Si dico § 62 quid [*sciens ne*]scienti quod ei quod ignoravit trado, hinc Doceo declinatum, vel quod cum docemus, dicimus, vel quod qui docentur, inducuntur in id quod docentur. Ab eo quod scit ducere qui est Dux aut Ductor, [*Doctor*] qui ita inducit (p. 240 Sp.[1]) ut doceat. Ab docendo [docere] disciplina, discere litteris commutatis paucis. Ab eodem principio Documenta, quae

---

F fol. 9 sic enim . . . olim ornamento.

---

1 iudicat libri, ius dicat vulg. *ex* B. '*fort.* ius' LSp. ius dedicat *scripsi et propter posteriorem syllabam voc.* iudex *et propter haec sequentia* sic enim . . dedicatur. — litem definit Franc. Daniel. — 2 sic enim] *ab his incipit folium nonum cod.* F. — '*fort.* sic etiam, *nisi gravius latet ulcus*' LSp. — p̄ unce FM, praeunte af, Laetus. — 3 ab dicando] '*fort.* ab dicendo, *nisi potius delenda sunt*' LSp. — 4 indictivum] *scripsi et del. ut ex* V, 160 *illatum* (*ubi est* ex aedib. efferri indictivo funere praeco dicit), indicit illum libri. indicit bellum Turnebus, ind. duellum Müller. — prodixit] praedixit G. — 5 mimo] Aldus, minimo libri. — 6 ducibus] dicta ducibus vulg. *ex* B. *fort.* castrensia dicta. — 8 dicinumo F *autore Victorio, quod etiam* dici mimo *legi posse monet Keil, idque* HM, dici minimo Ga, dicunt mō V, dicunt mo p. dicimonium Müller. *fort.* dicis ergo. — 9 sciens nescienti] LSp, scienti libri, nescienti Scaliger, inscienti Müller. — quod ei quod] Scioppius, quod det quod libri. '*fort. prius* quod *del.*' LSp. — hunc doceo Scaliger. — 10 docemus ut dicimus F, *corr.* Laetus. — 11 inducuntur] LSp, Rein Observ. crit. p. 2, inducantur libri. — quod scit] qui scit Müller. q. V. C. ab eo dux aut ductor Sciopp. *marg.* quod qui scit ducere, est LSp *olim adscripserat.* — 12 ducere] M, Laetus, ducare F. — doctor] *addidi duce* LSp, *qui* '*fort.* dux, ut ductor, doctor, quod ita.' *conf.* Madvig Adv. II p. 170. ab eo qui scit docere est dux aut ductor qui Rein p. 3. — 13 ab docendo docere disciplina discere libri. ab docere disciplina et discere vulg. *ex* B, ab docendo discere disciplina Müller, '*fort.* ab docere discere (*om.* docendo *et* discipl.)' LSp. *mihi aut* ab docendo discere *aut* ab docendo disciplina *scrib. vid.*

§ 63 exempla docendi causa dicuntur. Disputatio et Computatio
e praepositione putandi, quod valet purum facere; ideo anti-
qui purum Putum appellarunt. Ideo Putator, quod arbores
puras facit. Ideo ratio putari dicitur, in qua summa fit pura.
Sic is sermo in quo pure disponuntur verba, ne sit confusus
§ 64 atque ut diluceat, dicitur Disputare. Quod dicimus Disserit
(p. 241 Sp.[1]) item translaticio aeque ex agris verbo; nam ut olitor disserit
in areas sui cuiusque generis res, sic in oratione qui facit,
Disertus. Sermo, opinor, est a serie, unde Serta; etiam in
vestimento Sartum quod comprehensum; sermo enim non pot-
est in uno homine esse solo, sed ubi oratio cum altero con-
iuncta; sic Conserere manu dicimur cum hoste; sic ex iure
manu consertum vocare. Hinc Adserere manu in libertatem
cum prendimus; sic augures dicunt S i m i h i a u c t o r e s
§ 65 v e r b e n a m m a n u a s s e r e r e, d i c i t *o* c o n s o r t e s; hinc
(p. 242 Sp.[1]) etiam, a quo ipsi Consortes, Sors; hinc etiam Sortes, quod
in his iuncta tempora cum hominibus ac rebus; ab his Sorti-
legi; ab hoc pecunia quae in faenore, Sors est, impendium
quod inter se iungit. Legere dictum quod leguntur ab oculis
(p. 243 Sp.[1]) litterae; ideo etiam Legati, quod publice [*ut*] mittantur legun-

---

1 '*fort.* disputo et computo *vel* disputare et computare' LSp. — 2 e praepositione] *scripsi duce* LSp *qui olim* '*fort.* e propositione.' et praepositione G H a b, et propositione c e t e r i. '*fort.* ex impositione LSp *postea.* cum praepositione a putando L a e t u s. — 6 '*fort.* disputatio' LSp. — '*fort.* disserere item' LSp. — 7 traslatio *corr. ex* translatio F (Groth), translatitio v u l g. — atque F, *corr.* v u l g. *cf.* § 80. — 9 disertus] '*fort.* disserit, hinc disertus' LSp. — 11 ratio F, *corr.* v u l g. — 12 manu] F, manum a l i i. — '*fort.* dicimus' LSp. — 13 manu] manum S c i o p p i u s. *conf.* Gell. XX 10. — manu in] p, v u l g., manum in c e t e r i. — 14 quom prendimus H a, comprendimus V p, comprehendimus G b. — auctorem uerbi V p. — es] v u l g., est F. — 15 verbenam] uerbi nam F, nam G, *corr.* B e r g k Philol. XIV, 186, Beiträge p. 23. — manum F, *om.* G, *corr.* v u l g. — dicito] *scripsi,* dicit l i b r i. dicit. hic deest. consortes B. dicit. Desunt quaedam. Hinc v u l g., *lacunam ante* dicit *indicavit* B e r g k, *prob.* LSp. — 16 a quo] LSp, ad qui l i b r i, *nisi quod* ad quod M, L a e t u s, *om.* B. ad quos eadem sors v u l g. — 18 sors est] '*fort.* est, sors' LSp. — 19 quod] quia p. — iungit] LSp *adscripserat, item* G r o t h, iungat *recentiore m. corr. ex* iunga F (Groth), iungat c e t e r i. — 20 quod ut publice A l d u s. — ut] *ante* mittantur *inserit* G r o t h. '*fort del.* mittantur *ut supra* V § 87:

hoc recte defendit Kirchhoffius, Das Stadtrecht von Bantia p. 35.

verbo onomatopoet.

l. 9 'murmuratur': ad 3. pers. cf. p 103,6 'violavit'

tur. Item ab legendo Leguli qui oleam aut qui uvas legunt; hinc Legumina in frugibus variis; etiam Leges quae lectae et ad populum latae quas observet. Hinc Legitima et Collegae qui una lecti, et qui in eorum locum suppositi, Sublecti; additi Allecti, et Collecta quae ex pluribus locis in unum lecta. Ab legendo Ligna quoque, quod ea caduca legebantur in agro quibus in focum uterentur. Indidem ab legendo Legio et Diligens et Dilectus.

Murmurari [dictum] a similitudine sonitus dictus qui ita § 67
leniter loquitur, ut magis e sono id facere quam, ut intellegatur, videatur. Hinc etiam poetae Murmurantia litora. Similiter Fremere, Gemere, Clamare, Crepare ab similitudine (p. 244 Sp.[1])
vocis sonitus dicta. Hinc illa Arma Sonant, Fremor oritur; hinc:

nil me increpitando commoves.

Vicina horum Quiritare, Iubilare. Quiritare dicitur is qui § 68
Quiritum fidem clamans inplorat. Quirites a Curensibus; ab his cum Tatio rege in societatem venerunt civitatis. Ut Quiritare urbanorum, sic Iubilare rusticorum; itaque hos imitans Aprissius ait:

Io bucco! Quis me iubilat? Vicinus tuus (p. 245 Sp.[1])
antiquus.

---

legati qui lecti publice' LSp. quod qui publ. m. leg. idem *olim*. — 1 aut qui . . . non spondet (§ 72) *om*. H *nullo lacunae signo addito*. — 2 frugibus *corr. ex* frumentis *ut vid*. F (Groth). — 7 ab legendo] *fort. del*. — 9 murmurari] *scripsi, idem* LSp *olim coniecisse inveni;* murmuratur libri, murmur Scioppius, murmurator Hauthal ad Persium p. 270. — dictum] *omisi cum* p. '*fort*. dictum *del. aut transponendum* dilectus dictum. Murmurarier a sim.' LSp. — dictus (*post* sonitus) *om*. Scioppius. — 10 leniter] Hauthal, leuiter libri. — sono] sonio F[1] (Keil), soneo F[1] (Groth), sono *erasa paenult. littera* F[2], somo M. — 12 vocis similitudine et sonitus Laetus. sonitus *om. ut vid*. a. — 13 *si versus hexametri initium fuit, scrib*. Arma sonant, fremor ortus *vel cum Christio* oritur fremor. — 15 nichil F, nihil ceteri. — 17 Quiritium Laetus. — ab his] et ab his qui vulg. *ex* B. '*fort*. a Curibus, ab his enim cum' LSp. *conf*. V § 51. — 18 ciuitates F, *corr*. Scioppius. et donati civitate vulg. *ex* B. — 20 Aprissius] chrisippus V, crisippus p. — 21 tuus] atus Vp, auus a, Scioppius. — io! ‖ Búcco quis me iúbilat? Vicínus antiquús tuus Luc. Müller Annal. phil. 97 p. 427. *septenarium iamb*. Ribbeck com. fr.[2] p. 273. *maxime placeat senarius:* Io búcco! Quis me iúbilat?

Sic Triumphare appellatum, quod cum imperatore milites redeuntes clamitant per urbem in Capitolium eunti Io triumphe! id a θριάμβῳ, a graeco Liberi cognomento potest dictum.

§ 69 Spondere est dicere Spondeo a sponte; nam id valet [et] a voluntate. Itaque Lucilius scribit de Cretea:

(p. 246 Sp.[1]) cum ad se cubitum venerit,
[sua voluntate] Sponte ipsam suapte adductam, ut
tunicam [et cetera] reiceret.

Eandem voluntatem Terentius significat cum ait satius esse

Sua sponte recte facere quam alieno metu.

Ab eadem sponte, a qua dictum spondere, declinatum Spondit et Respondet et Desponsor et Sponsa, item sic alia. [spondet enim] Qui dicit a sua sponte Spondeo, [spondit] est Sponsor;

§ 70 qui idem faciat obligatur sponsu, Consponsus. Hoc Naevius (p. 247 Sp.[1]) significat cum ait Consponsi. Spondebatur pecunia aut filia

---

Vicínus antiquús tuus, *quamquam ne hae quidem senariorum partes improbandae olim ab* LSp *excusae, si quidem hoc ad exemplum ludas:* [Atque éccum adest.] io, búcco! Quis me iúbilat? ‖ Vicínus tuus antíquus . . — 1 quom a. — 2 io] o F. eunt io p, *corr.* Laetus. — 3 id a] *om.* Gab. — triambo FMVp, *om.* Gab, *corr.* Aldus. — a (*ante* graeco) *om.* GHab, Laetus, ac FM. '*fort.* id a graeco, θριάμβῳ, Liberi' LSp; *nisi forte del.* a θριάμβῳ. — 4 et a] et *om.* Laetus *cum* B, et a *om.* Scioppius. — 5 itaque] ideo MB, Laetus. *conf.* Varges Mus. Rhen. III p. 53—57, Lachmann ibid. VI, 117, LSp Über d. Krit. p. 27 f. — Lucius G[1]MB, Laetus. *aliud opinor nomen latet, fort.* Licinius (*cf.* Ribb. c. fr.[2] p. 35). — gretea libri (grętea G), cretea editi. — 6 secubitum Fp. — 7 sua voluntate *del.* Scaliger. — 8 et cetera] *delevi, ut sint senarii,* et ceterae FVabp. *de numeris alia* Lachm. LSp l. c. p. 29. — 9 Terentius] Adelph. I, 1, 50. — 11 declinatum respondet et despondit et sponsor Lachmann. '*fort.* declinatum despondere et respondere et sponsor *vel simplicius* declinatum despondere et desponsor, item' LSp. *mihi scrib. vid.* declinatum conspondet et respondet et desponsor et desponsa. — 12 spondet enim . . sponte spondeo *delet* Wilmanns p. 42. *ego* spondet enim *et infra* spondit *seclusi.* — 13 spondit] qui spopondit *vel* et si spopondit LSp. *cf.* Aug. Müller p. 59. — 14 qui idem] *scripsi,* qui item ut LSp (*conf.* Reiter p. 14), qui idem ut vulg. *ex* B, quidem libri (quid est Vp), qui dum Scioppius, quo idem Lachm. *de coniunctivo sine* ut *conf.* p. 103, 16 facito videant, R. R. 13, 7 habeant dant operam *al. cf.* Reiter p. 40—45. — sponsu] LSp, sponsus libri, hinc sponsus Laetus. *conf.* Bachofen Das Nexum p. 99. — consponsus] est sponsus Vp. — neuius F. — 15 consponsi] consponsis

69-74

nuptiarum causa; appellabatur et pecunia et quae desponsa
erat, Sponsa; quae pecunia inter se contra sponsu rogata
erat, dicta Sponsio; cui desponsa [*a*] quo erat, Sponsus; quo
die sponsum erat, Sponsalis. Qui spoponderat filiam, De- § 71
spondisse dicebant, quod de sponte eius, id est de voluntate
exierat; non enim si volebat, dabat, quod sponsu erat alli-
gatus; nam ut in comoediis vides dici:

Sponden tuam gnatam filio uxorem meo?

quod tum et praetorium ius ad legem et censorium iudicium (p. 248 Sp.[1])
ad aequum existimabatur. Sic despondisse animum quoque
dicitur, ut despondisse filiam, quod suae spontis statuerat
finem. A qua sponte dicere *re*spondere quoque dixerunt, § 72
cum ad spontem responderent, id est ad voluntatem rogatoris.
Itaque qui ad id quod rogatur non dicit, non respondet, ut
non spondet ille statim qui dixit Spondeo, si iocandi causa
dixit, neque agi potest cum eo ex sponsu. itaque is qui dicit
in tragoedia:

Scioppius, cum sponsi Vp. '*fort.* consponsi * * quod spondebatur pecunia ut filia' LSp. Consponsi, *nisi add.* sumus, *aut notabili quodam modo dictum aut ipsius fabulae vid. fuisse titulus.* — 2 quis pecunia Lachmann. — intra G. — sponsu] LSp, sponsum libri. — 3 quoi disponsa G. — a quo] *scripsi*, quo libri *nisi quod* quod G. quae Müller. '*fort. del. aut* filia *scrib.*' LSp. — 4 quo spoponderat F, *corr.* Laetus, quoi desponderat a. — dispondisse F, *corr.* Aldus. — 5 dicebant F V p, dicebatur ceteri (*omnes puto*). — 6 volebat] nolebat Aldus, nolebat, non Müller. '*fort.* si volebat modo, sed etiam si nolebat' LSp. *conf.* Über d. Krit. p. 31. nam etiamsi nolebat dabat Thilo p. 529. *librorum scriptura si esset mutanda*, sed *scriberem pro* quod. — sponsuerat F, sponsus erat Laetus, B, *corr.* vulg. — '*fort.* obligatus' LSp. — 7 ut *om.* Laetus. '*fort.* et' *olim* LSp *notaverat. verba* nam ut in . . meo *supra post* nuptiarum causa *collocavit* Müller. '*fort. ponenda sunt post* a sua sponte spondeo (p. 98, 13)' LSp. — 8 sponde tuam agnatam F, *corr.* Rholandellus. — 10 existimabatur] '*fort.* exigebatur *vel* exsequebantur' LSp, aestimabatur vulg. — aninum F (Groth). — 11 sponti Ursinus; *conf.* Lachm. ad Lucr. p. 174. — 12 a qua] a quo Müller. — respondere] LSp, Müller, cum spondere libri. *conf.* LSp Über d. Krit. p. 32 sq. *fort. del.* dicere. — dixerunt quom G. — 13 ad spontem] Turnebus, a sponte libri. — sponderent G, responderetur M, Laetus. — id est] *del.* LSp. — rogatoris] LSp, rogationis libri, rogantis Aldus. — 16 itaque is qui] LSp, itaquis qui F, itaque qui Ha, ita quis quis ceteri. — dixit H[1], d'r (*h. e.* dicitur) a.

Meministin te spondere mihi gnatam tuam?

quod sine sponte sua dixit, cum eo non potest agi ex sponsu.
§ 73 Etiam Spes a sponte potest esse declinata, quod tum sperat,
(p. 249 Sp.[1]) cum quod volt fieri putat; nam quod non volt si putat, metuit, non sperat. Itaque hi quoque qui dicunt in Astraba Plautina:

Sequere hac, sequere, Polybadisce, meam spem cupio consequi.
Sequor ercle equidem, nam libenter mea sperata consequor,

(p. 250 Sp.[1]) quod sine sponte dicunt, vere neque ille sperat qui dicit
§ 74 adolescens neque illa sperata est. Sponsor et Praes et Vas neque idem, neque res a quibus hi, sed e re simile. Itaque Praes qui a magistratu interrogatus, in publicum ut praestet; a quo et cum respondet, dicit 'Praes.' Vas appellatus qui pro altero vadimonium promittebat. Consuetudo erat, cum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alium

---

1 meministine F, meministi H. — te despondere F, *corr.* Lachmann; *vel om.* te. — agnatam F, cognatam H, *corr.* Rholand. — 2 agi non potest M, Laetus. '*fort.* agere' LSp. — 3 quod quis tum sperat Ritschl Act. phil. Lips. VI p. 365 sq. — 4 cum quod] Vp, quod cum F. — 5 hi] LSp, hic libri. *cf.* Aug. Müller p. 50. — 6 Plautina] LSp, Ritschl Opusc. III p. 190, *quamquam Varronem in his libris alibi ad titulum operis nusquam per adiectivum scriptoris nomen expressisse recte monuit* Groth; plautine F (Keil), plautin ea *ut vid.* F (Groth), plautinae H, plautie M, Plauti Laetus. *fort. del.* — 7 hac sequere] LSp Über d. Krit. p. 33—36, adseque libri, adsequere vulg., Plauti Ne sequere adsecue Lachmann, *cf.* Mus. Rhen. VI (1839) p. 120, in Lucr. V 679 p. 304, Thilo Annal. philol. 1855 p. 530, Müller praef. Fest. p. XLIV, Ritschl Plaut. Trin. v. 1118. — polyba disce plerique. — 8 cupio difec | consequi F *ita ut* difec *litterae extra versum in marg. scriptae et deletae sint;* (*ceterum* difec Keil, desee *ut vid.* Groth). — 9 ercle] herclem *corr. ex* erclem *vel* ercle *man. ut vid. 2* F, *lacuna in* V, herclem a, hercles M, heredes B, Laetus. — equidem] LSp, quidem libri. — libenter] '*fort.* libens te' LSp. — meam speratam Ritschl. — 11 neque] *om. et in marg. add.* F[1]. — 12 pres F. — 13 idem] ideo F, *corr.* Laetus. — quibus in sedere GHVp (in sedem a). — similes Laetus, simili Scioppius. '*fort.* neque diversa a quibus hi sed e re similes (similei *olim*)' LSp. — 14 pres F (Keil), praes F (Groth). — '*fort.* interrogatur' LSp. — praes siet Palmerius. — 15 quom H. — dicitur vulg. — pres F (Keil), praes F (Groth). — 17 reos *ut vid.* F (Groth), reus F

c) faciendi verba

NB. esse dicunt: haud a V. inventum

daret; a quo caveri postea lege coeptum est ab his, qui (p. 251 Sp.[1]) praedia venderent, vadem ne darent; ab eo ascribi coeptum in lege mancipiorum VADEM NE POSCERENT NEC DABITUR.

Canere, Accanit et Succanit ut Canto et Cantatio ex § 75 Camena permutato pro M N. Ab eo quod semel canit, si saepius, cantat. Hinc Cantitat, item alia; nec sine canendo Tibicines dicti; omnium enim horum quoddam Canere; etiam (p. 252 Sp.[1]) Bucinator a vocis similitudine et cantu dictus.

Oro ab ore et Perorat et Exorat et Oratio et Orator et § 76 Osculum dictum. Indidem Omen, Ornamentum; alterum quod ex ore primum elatum est, Osmen dictum; alterum nunc cum propositione dicitur vulgo Ornamentum, quod sicut olim Ornamentum scenici plerique dicunt. Hinc Oscines dicuntur apud augures quae ore faciunt auspicium.

8. Tertium gradum agendi esse dicunt, ubi quid faciant; § 77 in eo propter similitudinem agendi et faciendi et gerendi (p. 253 Sp.[1]) quidam error his qui putant esse unum. Potes enim aliquid

---

F. fol. 10 scenici . . . cannat.

(Keil). — alium] alterum Laetus. — 1 cauari F, caueari V. — ceptum F. — 2 vadem] uadem F *quod fort. etiam* uades *legi posse monet Keil,* uadem G H a, ut dem V p, uades M, Laetus. — scribi Laetus. — ceptum F. — 3 nec poscet Scioppius. — 4 accanit] F, et canit M, Laetus, et accanit Müller. — cantatio] '*fort.* cantito' LSp. — ex camena] ..... eena *priores litteras non potui legere in* F (Groth). — 5 M N] Müller, N M libri. pro N *om.* Scioppius. *licet etiam* in N M. — 6 sepius F. — 7 tibicines * * dicti Müller. '*fuisse videtur* tubicines liticines cornicines tibicines' LSp. — quoddam] *scripsi,* quod a libri, quid a vulg. '*fort. del.*' LSp. — 8 bucinator] *sic* F. — 11 '*fort.* elatum, primum osmen' LSp. osmen *fort. del. vel* omen *scrib.* — 12 propositione] praepositione G V p, R positione Vertranius. *fort.* cum R pro S posito, *unde* cum R pro S Christ. — dicitur *corr. ex* dictum F. — uolgo G H. — osnamentum] Scioppius, ornamentum F. alterum cum propositione dicitur nunc ornamentum quod sicut osnamenta M, alterum cum propositione dicitur nunc ornamentum, olim osnamenta ut scenici populique plerique Laetus, *item sed* praepositione *et* dicitur vulgo nunc B. *conf.* Jordan Symbol. crit. p. 138 sq. — 14 quae] quod Laetus. *fort.* quei. — 15 agend'esse F. — faciunt M, Laetus. — 16 faciundi et gerundi G H. — 17 error his] *litterae* orhis *in ras. m. 2* F (Keil), errant F[1] (Groth) *quod fort. restituendum esse dicit Groth;* erroris M, error iis G. — potes] *scripsi,* potest libri. — aliquid] aliquis Scioppius, *prob.* LSp, aliquis quid C. F. W. Müller p. 868.

Facere et non Agere, ut poeta facit fabulam et non agit, contra actor agit et non facit, et sic a poeta fabula fit, non agitur, ab actore agitur, non fit. contra imperator quod dicitur res Gerere, in eo neque facit neque agit, sed gerit, id est sustinet, tralatum ab his qui honera gerunt, quod hi sustinent.

§ 78 Proprio nomine dicitur Facere a facie qui rei quam facit
(p. 254 Sp.[1]) imponit faciem. Ut fictor cum dicit Fingo, figuram imponit, quom dicit Formo, formam, sic cum dicit Facio, faciem imponit; a qua facie discernitur, ut dici possit aliud esse vestimentum, aliud vas, sic item quae fiunt apud fabros, pictores, item alios alia. Qui quid administrat cuius opus non extat quod sub sensum veniat, ab agitatu, ut dixi, magis agere quam facere putatur; sed quod his magis promiscue quam diligenter consuetudo est usa, translaticiis utimur verbis; nam et qui dicit, Facere verba dicimus, et qui aliquid agit, non
§ 79 esse Inficientem. . . . qui adlucet dicitur lucere ab luere,
(p. 255 Sp.[1]) et luce dissolvuntur tenebrae; ab luce Noctiluca, lucere item ab luce quod propter lucem amissam is cultus institutus. Acquirere est ad et quaerere; ipsum Quaerere ab eo quod quae res ut reciperetur, datur opera; a quaerendo Quaestio, ab his Conquaestor.

§ 80 Video a vi; quinque enim sensuum maximus in oculis;

---

1 fabulam facit GH. '*fort. del.* fabulam' LSp. — 2 auctor FV. — et facit (*om.* non) Fa. '*an haec delenda?*' LSp. — 3 quod] qui M, Laetus. '*fort.* quod *ponendum post* gerere' LSp. — 8 formo] LSp, informo libri. — 10 pictores] LSp, fictores libri. — 11 alia] *cf.* Reiter p. 23 adnot. 1. — qui quid] quicquid F, *corr.* vulg. — amministrat F. — 12 sub *om.* p. — sensu F, *corr.* Aldus. — dixi] § 41 sq. — 14 verbis] *corr. ut vid. per compend. ex* uera F (Keil). — 15 qui dicit] quidem M, Laetus. — agit non] neget Scaliger. — 16 *post* inficientem *lacunam indicavit* Müller *sic:* inficientem *** qui adlucet. Dicitur. — *totus locus* qui adlucet . . ab his conquaestor *ab initio male corruptus non est aptus huic quaestioni. de* Noctiluca *conf.* V § 68, *de* quaestoribus V § 81. — abluere F. '*fort.* ab luce' LSp. *cf.* Stünkel p. 14. — 17 et] *fort.* quod. — *fort.* noctis noctiluca. — lucere] lugere Popma. lucere item ab luce *delet* LSp. — 18 amissam *om.* MB. — 19 ad] ab ad Laetus. — querere *bis* F. — 20 reciperaretur B, recuperaretur vulg. — querendo questio F. '*fort.* quaerendo quaesitor quaestor quaestio' LSp. *sufficit opinor* quaerendo quaestor quaestio. — 21 conquestor F. *conf.* Reiter p. 80 sq. — 22 vi] Pauwius, uisu libri. '*fort.* A visu video, id a vi,

* [illegible] ([illegible] - [illegible])

§ 79 aenigma

verba videndi

nam cum sensus nullus quod abest mille passus sentire (p. 256 Sp.[1]) possit, oculorum sensus vis usque pervenit ad stellas. Hinc:

visenda vigilant vigilium invident,

et Atti:

cum illud oblivio lavet qui incidit in videndum.

a quo etiam Violavit virginem pro vitiavit dicebant; aeque (p. 257 Sp.[1]) eadem modestia potius cum muliere fuisse quam concubuisse dicebant.

Cerno idem valet; itaque pro video ait Ennius: § 81

Lumen iubare in caelo cerno?

Canius:

Sensumque inesse et motum in membris cerno.

Dictum cerno a cereo, id est a creando; dictum ab eo quod cum quid creatum est, tunc denique videtur. Hinc fines capilli discripti, quod finis videtur, Discrimen; et qui id in (p. 258 Sp.[1]) testamento, id est: facito videant te esse heredem. Itaque

---

nisi potius infra oculorum sensus, visus, usque *scribendum*' LSp. — quinque] qui que F. — in] est in Laetus. — 1 quom H. — 2 vis usque] visusque *edit. vet.* Aldus. *fort. del. aut* sensus *aut* vis. — 3 uisenda *aut* uisunda *ut vid.* F (Groth). — vigilium] uitilium F (Groth). *omisi, nisi aliud latet velut* Visénda vigilant ét videndis ínvident. *verba* visenda . . invident *quae antea Varroni tribuebantur poetae esse volui.* — 4 et atti | cum F, *ut a tribus postremis litteris novus versus incipiat,* aetati cum G, aetati quom H a, et acticum M b p, et Actiacum vulg. *ex* B. et Atticum Laetus, et anticum Victorius, et Attianum Nunnesius ad Phrynichum p. 70. *conf.* Lachmann Mus. Rhen. III, 611, Ribb. tr. fr.[2] p. 226 *et* Addend. in Com. fr. p. CXXIX, Luc. Müller Lucil. p. 320. — 5 illud obliuio lauet] libri *nisi quod* obliuioni lauet M, obuiolauit B. — qui] quod M B, Laetus. — Inuidendum F. '*fort.* in invidendum' LSp. illud oculis violavit, qui vidit invidendum Müller. *ad hoc exemplum scriptum fuisse opinor*: nám illi livent qui íncidit 'In videndum. — 6 uitauit F p, uitabit H. — 9 ait] ut ait M, Laetus. — 10 iubare] *scripsi*, iubarne libri, iubarve vulg. *ex* B. *conf.* VI § 6, VII § 76. — 11 Canius ait Laetus, C. Anius ait B *et omisso* ait vulg. — 12 cerno *in rasura* F. '*an* cernimus?' LSp. — 13 *suspiceris:* id est a creando; a creando dictum. — 14 fines] crinis Krahner Annal. philol. XII, 437. — 15 discripti] *scripsi*, descripti libri. discreti Augustinus, *pro quo licebat etiam* dispexi. — qui in G H, quid in M, quid id in p. — et quod in testamento cernito Turnebus. — 16 facito] *conf.* Reiter p. 45. *fort.* is facit *pro* id est facito.

in cretione adhibere iubent testes. Ab eodem est quod ait Medea:

ter sub armis malim vitam cernere
Quam semel modo parere.

quod, ut decernunt de vita, eo tempore multarum videtur vitae finis.

§ 82 Spectare dictum ab antiquo quo etiam Ennius usus:

Quos Epulo postquam spexit.

(p. 259 Sp.[1]) et quod in auspiciis distributum est qui habent Spectionem, qui non habeant; et quod in auguriis etiam nunc augures dicunt avem Specere. Consuetudo communis quae cum praeverbis coniuncta fuerunt etiam nunc servat ut Aspecio, Conspecio, Respecio, Suspecio, Despecio, sic alia; in quo etiam Expecto quod spectare volo. Hinc Specula; hinc Speculum, quod in eo specimus imaginem. Specula de quo prospicimus. Speculator quem mittimus ante, ut respiciat quae volumus. Hinc qui oculos inunguimus, quibus specimus, Specillum.

---

1 creatione GHV, creptione a. — 3 ter] er *in ras. m. 2* F. — vitam] multa F, *corr.* Bentinus *ex* Nonio 261, 18 *et* 6; Ribb. tr. fr. Enn. v. 222. *fort.* vita. — 5 multarum] LSp, multorum libri. idem: '*fort.* quod decernunt .. ut multarum videatur'. *ego idem assecutus esse mihi videor mutata interpunctione quae ponebatur post* tempore. — videtur] videatur M, Laetus. — 7 antiquo] specio antiquo vulg. — 8 quos] Festus p. 330 M., uos Varronis libri. *conf.* Vahlen Enn. p. 61. — Epulo] *Istriorum regem esse vidit* Bergk Annal. phil. 83 p. 321. Luc. Müller Enn. p. 179. *cf.* Liv. 41, 11. — 9 in auspicibus Scioppius. — qui habeant vulg. C. F. W. Müller p. 869. *cf.* Stünkel p. 4 adn. — 10 qui] quod M, Laetus. — non habent Vp, non habebant GH. *conf.* Madvig ad Cic. de fin. p. 247 ed. 2. — augures dicunt .. etiam nunc *om.* M, Laetus. — 11 comunis F. consuetudo tamen in iis quae .. coniuncta sunt, E non servat Scioppius. '*contrarium potius vult Varro* .. communis in iis quae .. coniuncta sunt, E etiam nunc .. aspecio .. suspecio [id est spicio], sic alia' LSp. — praeuerbis] *sic* FVp. — 12 coniunta F (Groth). — fuerunt] sunt vulg. *ex* B. — aspicio conspicio respicio suspicio libri. *vid. supra.* — 13 despecio] despicio M, Laetus, did estspicio *prima litt.* d *deleta* F, id est spicio Vabp, inspicio H, despicio id est spicio G, *delet* LSp *quod sit contra litterarum ordinem.* — 14 specula] *fort.* speculor. — 15 spicimus M. — de qua G vulg. — 16 res speciat quas (*vel* qua) Madvig Adv. II, 170. *conf.* Rein Observ. crit. p. 2. *fort.* ut praespiciat. — 17 qui] quo Laetus. —' spicimus Mb.

ex memoria, ut videtur, a Varrone allata (cf. Enn. a. 421). Sed fort. Ennius ipse Homerico exemplo versus paulum immutatos iteraverat, eaque magis placet sententia.

Ab auribus verba videntur dicta Audio et Ausculto; § 83
aures ab aveo quod his avemus discere semper, quod Ennius (p. 260 Sp.[1])
videtur *ἔτυμον* ostendere velle in Alexandro cum ait:

> Iam dudum abludit animus atque aures avent
> Avide exspectantes nuntium.

Propter hanc aurium aviditatem theatra replentur. Ab audiendo etiam Auscultare declinatum, quod hi auscultare dicuntur qui auditis parent, a quo dictum poetae:

> Audio, haut ausculto.

Littera commutata dicitur Odor Olor, hinc Olet et Odorari et (p. 261 Sp.[1])
Odoratus et Odora res, sic [*alia*] ab ore. Edo, Sorbeo, Bibo, § 84
Poto. Edo a graeco *ἔδω,* hinc Esculentum et Esca et Edulia; et quod graece *γεύεται,* latine Gustat. Sorbere, item Bibere a vocis sono, ut Fervere aquam ab eius rei simili sonitu. Ab eadem lingua, quod *πότον,* Potio, unde Poculum, Potatio,
Repotia. Indidem Puteus, quod sic graecum antiquum, non (p. 262 Sp.[1])

F fol. 10 b aures auent

---

1 videntur dicta verba Laetus. — 2 aures] *scripsi cum* Müllero *qui* auris; audio libri. — ab aveo] ab aucto F, *corr.* Laetus. '*fort. del.*' LSp. — his] auribus Laetus. — dicere F, *corr.* vulg. — 3 *ἔτυμον*] *om.* H, *lacun.* G a. — quom G H. — 4 abludit] Vertranius, Madvig Adv. II p. 171 adn., ab ludis libri. — 5 spectantes Scioppius. — 9 haut] Turnebus, Bergk Prooem. aest. Hal. 1863 p. 3, *om.* a, aut ceteri. *conf.* Pacuv. Ribb. tr. fr. 85: magis audiendum quam auscultandum censeo. — obsculto F b. — 11 odoratus] LSp, odoratur libri. — sic] sit F[1], *tum correcta postrema littera potius in* o *quam in* c (Keil). *om.* Scioppius. '*fort.* ausculto. A naribus odorari et odor et odoratus et odora res, sic alia. littera commutata dicitur odor olor, hinc olere. Ab ore' LSp. *ego mutata interpunctione* ab ore *cum praecedentibus iunxi.* — alia] *add.* LSp, *om.* libri. alia. Ore. Reiter p. 116 sq. — 12 *ἔδω*] edon F V p, *Εδομ* M, *ε* H, *lacun.* G. *corr.* Aldus. — esca et edulia] *scripsi,* esca edulia LSp, Groth, escae edulia Aldus, escędulia F (Keil), escedulia F (Groth), escedulia *ceteri fere omnes.* — 13 grece F. — *γεύεται*] geuete F p, genete V, *om.* H, *lacun.* G. golo Laetus, *γεύεσθαι* Aldus, *γεύω* gusto latine B, *γεύω* latine gusto vulg. — 14 aquam] aeque Scioppius. — 15 ab eadem lingua] ab Aeolia lingua Scioppius. '*ante haec verba intercidisse quaedam videntur velut* nisi potius a graeco *πίνειν.* Potare ab eadem lingua' LSp. — *πότον*] Aldus, poton F, '*fort. πότος*' LSp. *conf.* V § 122. — 16 repotatio F, *corr. Italus quidam ap. Augustinum.* — indidem .. dictum *delet* Wilmanns p. 42.

§ 85 ut nunc *φϱέαϱ* dictum. A manu Manupretium; Mancipium quod manu capitur; quod coniungit plures manus, Manipulus; Manipularis, Manica. Manubrium quod manu tenetur. Mantelium ubi manus terguntur. . . .

§ 86 9. Nunc primum ponam [*e*] Censoriis Tabulis:
(p. 263 Sp.[1]) UBI NOCTU IN TEMPLUM CENSOR AUSPICAVERIT ATQUE DE CAELO NUNTIUM ERIT, PRAECONI SIC IMPERATO UT VIROS VOCET: QUOD BONUM FORTUNATUM FELIX SALUTAREQUE SIET POPULO ROMANO QUIRITIUM REIQUE PUBLICAE POPULI ROMANI QUIRITIUM MIHIQUE COLLEGAEQUE MEO, FIDEI MAGISTRATUIQUE NOSTRO, OMNES QUIRITES, [*equites*] PEDITES, MAGISTRATOS PRIVATOSQUE, CURATORES OMNIUM TRIBUUM, SI QUIS PRO SE SIVE PRO ALTERO RATIONEM DARI VOLET, VOCA INLICIUM HUC AD ME.

§ 87 PRAECO IN TEMPLO PRIMUM VOCAT, POSTEA DE MOE-
(p. 264 Sp.[1]) RIS ITEM VOCAT. UBI LUCET, CENSOR SCRIBAE MAGISTRA-

---

1 *φϱέαϱ*] Aldus, phrear F M, phryear V p, *lacun.* G b, *om.* H. *conf.* V § 25. — mantur praetium F, *om.* B, Laetus, *corr.* vulg. — 2 capiatur G. — quod (*post* cap.) G H, *om.* ceteri. — coniungit] cum iungit M, Laetus, B, cum iunctae Scioppius. — 3 manipularis] unde manipularis miles, unde vulg. *ex* B. *delenda videntur* manipularis manica. — manutellium M. mantelium quasi manutelium Laetus. — 4 terguntur] *lacun. indicavit* LSp. *vid. praefat.* — 5 e censoriis] LSp, censoriis libri (censoris H), de censoriis Laetus. '*nisi plura interciderunt velut* quod scriptum est in' LSp. — 6 ubi *om.* p. — templum] '*nonne* templo? *an* in *del.*?' LSp. templo *etiam* Bergk. — censǒra F, censura ceteri, *corr.* Aldus. — 7 praeconis F, *corr.* Aldus. — imperato] '*fort.* imperat, *nisi in ceteris quoque forma imperativa vel coniunctiva reddenda est*' LSp. — 8 '*fort* bonum faustum fortunatum' LSp. — felixque Aldus. — que siet] quesierit F, quesierit *vel* quaesierit ceteri, *nisi quod* quaesiuerit H, si et b, *corr.* Laetus. — 9 popło R. *F.* — popłi R. *F.* — 10 Quiritibus b, Brissonius de form. p. 61, Niebuhr I, 439 ed. 2. — fideique a. — 11 om̃s F. — equites] *add.* Ursinus ad Festum p. 31, 21, Scioppius. — peditesque Ursinus, Scioppius. — 12 magistratos] Ursinus, magistratus Scioppius, armatos libri. — iuratores Madvig Adv. II, 171. *conf.* LSp Philol. Anz. V, 12 p. 585, Herz Annal. phil. 109 p. 255. — 13 sive pro] Scioppius, siue vulg., si uerbo libri. quid pro se, suis, altero Brissonius. — dari *om.* p, dare Gronov. Observ. IV, 3. dari rationem M, Laetus. — 14 uocat F, *corr.* vulg. *ex* B. vocato Bruns Font. iur. Rom. ant.[3] p. 278, *sed conf.* § 88. — inlitium G, *sic semper.* — 15 templum H. — post eadem ęris F (*alii* eris), *corr.* vulg. *ex* B. — 16 idem M, Laetus. — licet F, *corr.* vulg. — '*fort.* censores' LSp. — magistratus] *conf.* Christ Philol. XVI p. 451.

Romana

cf. Cic. div. 102 maiores omnibus rebus agendis QUOD BONUM FAUSTUM FELIX FORTUNATUMQUE ESSET praefabantur

TUS MURRA UNGUENTISQUE UNGUENTUR. UBI PRAETORES TRIBUNIQUE PLEBEI QUIQUE IN CONSILIUM VOCATI SUNT VENERUNT, CENSORES INTER SE SORTIUNTUR, UTER LUSTRUM FACIAT. UBI TEMPLUM FACTUM EST, POST TUM CON- (p. 265 Sp.[1]) VENTIONEM HABET QUI LUSTRUM CONDITURUS EST.

In Commentariis Consularibus scriptum sic inveni: § 88
QUI EXERCITUM IMPERATURUS ERIT, ACCENSO DICIT HOC: CALPURNI, VOCA INLICIUM OMNES QUIRITES HUC AD ME. ACCENSUS DICIT SIC: OMNES QUIRITES, INLICIUM VISITE HUC AD IUDICES. C. CALPURNI, COS. DICIT, VOCA AD CONVENTIONEM OMNES QUIRITES HUC AD ME. ACCENSUS DICIT SIC: OMNES QUIRITES, ITE AD CONVENTIONEM HUC AD IU- (p. 266 Sp.[1]) DICES. DEIN CONSUL ELOQUITUR AD EXERCITUM: IMPERO QUA CONVENIT AD COMITIA CENTURIATA.

Quare hic accenso, illic praeconi dicit, haec est causa; in § 89
aliquot rebus item ut praeco accensus acciebat, a quo Accensus quoque dictus. Accensum solitum ciere Boeotia ostendit, quam comoediam A*qui*lii esse dicunt, hoc versu:

Ubi primum accensus clamarat meridiem. (p. 267 Sp.[1])

Hoc idem Cosconius in actionibus scribit praetorem accensum solitum [tum] esse iubere, ubi ei videbatur horam esse

---

1 unguntur vulg., unguetur B, Laetus. — 2 in consilium] inlicium Scioppius. — 3 sortiuntur *corr. ex* sortitiuntur F. '*fort.* sortiunt' LSp. Nonius p. 471: 'sortirent pro sortirentur. Varro rerum humanar. lib. XX: cum venerint (*alii* convenerunt) censores inter se sortiant.' — 4 ubi templum factum est *om.* Scioppius. '*fort.* templum *del.*' LSp. — tum] an̄ p, autem M V, Laetus, cum b. — 5 habeat H, *om.* a. — 7 '*fort.* exercitui' LSp. — 8 calphurnii G. '*fort.* C. Calpurni, *nisi infra potius* C. *del.*' LSp. — om̄s F. — 9 om̄s F. — visite] ite Scioppius. *an* vos ite? '*fort.*. ite inlicium' LSp. — 10 calpurnicos F, calphurnicos G, carburnicos H[1], *distinxit* Scioppius. — 11 om̄s F. — accensus . . quirites *om.* G. — 12 om̄s F. — 13 dein consul imperat exercitui qui convenit Scioppius. — 15 hinc F, *corr.* Aldus. — ille Turnebus. — dicitur V. '*fort.* dicunt' LSp. *conf.* Reiter p. 38 adnot. — 16 idem F, *corr.* Bentinus. — accipiebat F, *corr.* Laetus. — 17 ad censum F, *corr.* Laetus. — 18 comę | diam (*ut novus vers. incip. a* diam) F (Keil), commoediam F (Groth). — Aquilii] Turnebus, Gronovius, Ribb. com. fr.[2] p. 33—35, Atilii Popma, alii libri. alii Plauti alii Aquili Riese Philol. XXVII p. 306. *conf.* Ritschl Parerg. p. 11. 80. — 19 clamant M[1], clamarit Laetus. — 20 scribit] suiscribit F (Keil) *ut* sui *litterae postea deletae sint. in ceteris nullum vocabuli* sui *vel* suis *vestigium.* — 21 tum *om.* Victorius, Scioppius. — '*fort.* hora esse tertia, clamare' LSp, *nominativus est iam in* B.

tertiam, inclamare horam tertiam esse, itemque meridiem et horam nonam.

§ 90 Circum moeros mitti solitum quo modo inliceret populum in eum [*locum,*] unde vocare posset ad contionem, non (p. 268 Sp.[1]) solum ad consules et censores, sed etiam quaestores, commentarium indicat vetus anquisitionis M. Sergii, Mani filii, quaestoris, qui capitis accusavit Trogum; in quo sic est:

§ 91 AUSPICIO GRANDE SED IN TEMPLO AUSPICIIS DUM AUT AD PRAETOREM AUT AD CONSULEM MITTAS AUSPICIUM PETI- (p. 269 Sp.[1]) TUM. COMMEATUM PRAETORES VOCET AD TE, ET EUM DE MURIS VOCET PRAECO. ID IMPERARE OPORTET. CORNICINEM AD PRIVATI IANUAM ET IN ARCEM MITTAS, UBI CANAT. COLLEGAM ROGES UT COMITIA EDICAT DE ROSTRIS (p. 270 Sp[1].) ET ARGENTARII TABERNAS OCCLUDANT, PATRES CENSEANT, EXQUERAS ET ADESSE IUBEAS MAGISTRATUS CENSEAT EX-

---

F fol. 11 colligam rogis . . . reprehendendum

---

3 moeros] auras F, *corr.* Ursinus. — solitum] vulg., solitus F. — quomodo libri, quom vulg. '*fort.* solitum quom inlicium vocaret populum' LSp. — inliceret *corr. ex* inuceret F (Groth). — 4 eum] eo a, reum Scioppius. locum *add.* vulg. *ex* § 94. — 5 questores F. — 6 inquisitionis F, *corr.* Augustinus. *conf.* § 92. — '*fort.* M' Sergi' LSp. — filii ·S· G. — 7 questores F (Keil), quaestores F (Groth). — Trogum] B, Vertranius, rogum libri, Rocum Ursinus. — in quo] in aqua F, in qua vulg., *corr.* B. — 8 auspicium a. — orandae GH. orando sede vulg. auspiciorum endo sede, dum Ursinus, auspicio operam des et in templo auspicii dum Bergk. '*fort.* auspicium quom orandum est in templo auspicii, tum aut' LSp. *ego conieci:* auspicio orando sei in templo auspici es, tum. — auspicii vulg. *ex* B. — 10 commeatum] cum eat Scaliger, comitiatum Scioppius, commeet tum Müller. '*fort.* ad comitiatum praeco viros vocet' LSp. comitiatum populum Romanum Quiritium vocet ad te Christ Philol. XVI p. 463 sq. *conf.* LSp XVII p. 301. — praetores] praeco reum Augustinus, praeco viros Scioppius. — et eum] et cum B, et item Scioppius. '*fort.* tum' LSp. — 11 moeris B. — praeconi id vulg. — impetrare p. — portet F, *corr.* Laetus. '*fort.* te oportet' LSp. — cornicen H, cornicem F, *corr.* vulg. *ex* B. — 13 cannat F, *corr.* Aldus. — colligam F, *corr.* Rholandellus. — roges] rogis F, regis Aldus, T. Trogi vulg. *ex* B, *corr.* Müller. — comitiae dicat F G H a, comitis edicat M, comitie dicat V, comitia dicat p, *corr.* Victorius, vulg. — 14 tabenas F. — 15 exquaeras Bergk, Bruns, exquiras Laetus. — patres conscriptos et equites adesse Scioppius. — adesse] ad se a. — censent GH. '*fort.* censeat extra *del.*' LSp. magistratus censores consules Scioppius. —

TRA CONSULES PRAETORES TRIBUNOSQUE PLEBIS COLLEGASQUE TUOS ET IN TEMPLO ADESSE IUBEAS HOMINES AC CUM MITTAS CONTIONEM ADVOCES.

In eodem commentario anquisitionis ad extremum scriptum § 92 caput edicti hoc est:

ITEM QUOD ATTINGAT QUI DE CESSORIBUS CLASSICUM AD (p. 271 Sp.[1]) COMITIA CENTURIATA REDEMPTUM HABENT, UTI CURENT EO DIE QUO DIE COMITIA ERUNT, IN ARCE CLASSICUS CANAT [UM] CIRCUMQUE MUROS ET ANTE PRIVATI HUIUSCE T. QUINTI TROGI SCELEROSI OSTIUM CANAT, ET UT IN CAMPO CUM PRIMO LUCI ADSIET.

Inter id cum circum muros mittitur et cum contio advocatur § 93 interesse tempus apparet ex his quae interea fieri illic item (p. 272 Sp.[1])

---

extra] Fp, extara V, ex ara ceteri. censeant exquiras, consules Müller. — 2 tuos] uos F, *corr.* Scioppius. — homines] omneis Scioppius. — 3 aduoces] G, vulg. *ex* B, auoces F. — *totum locum* Th. Bergk Annal. phil. LXXXIII p. 317 *sic conformat:* Auspicio operam des et in templo auspicii, dum aut ad praetorem aut ad consulem mittas auspicium petitum, comitiatum praeco viros vocet ad te. iterum de moeris vocet praeco: id imperare oportet. cornicinem ad privati ianuam et in arcem [circumque moeros] mittas ubi canat. collegam roges (rogis) ut comitia edicat de rostris et argentarii tabernas occludant. patres consulant exquaeras et adesse iubeas. magistratus consulant exquaeras, consules praetores tribunosque pl. collegasque tuos et in templo adesse iubeas. oscines ad cum mittant, contionem arvoces. *haec adscripsit* LSp: '*ego talia fere exspectavi:* in quo sic est scriptum Aut ad praetorem aut ad consulem mittas auspicium petitum; auspicio orato (dato) praeco viros primum in templo inlicium vocet ad te, tum de muris vocet. praeconi id imperare oportet.' — 4 acquisitionis F, *corr.* vulg. *ex* B. — scriptum] '*fort. post* edicti hoc *ponendum*'. LSp, *nisi del.* caput edicti. — 6 attingat] '*fort.* attinet ad eos' LSp. — decessoribus F G H M V a p, de cessoribus Scioppius, de censoribus vulg., de cornicinibus Göttling Röm. Staatv. p. 275. — 8 eodem die G. — '*fort.* erunt ut' LSp. — classicum Augustinus, cassicum p. — cannatum F, canat tum vulg., tum *delet* Victorius, classicum canatur Madvig Adv. II, 171. *fort.* canat incircumque *coll.* p. 11, 8. — 9 muros] F *ut littera* u *etiam ei possit esse* (Keil); muros ceteri *omnes*, moeros vulg. *ex* B. — 10 quinti] Q *G.* — ostium] Scioppius, hostium libri, hosticum vulg. — canat ut Victorius. *conf.* Madvig Adv. II, 171. — 11 quom H. — primum p. — adsiet] adsit (assit a) et libri, *corr.* Scioppius. — 12 quom (*ante* circum) H. — contio] tertio G. — 13 his] iis Laetus. *fort.* is *scrib. esse dicit* Groth *et confert* Müller ad V § 13 *et* Christ Philol. XVII p. 60 sq. — illic item] *scripsi*, illicitum F *sed deleto* t

scriptum est; sed ad comitia tum vocatur populus ideo quod alia de causa hic magistratus non potest exercitum urbanum convocare; censor, consul, dictator, interrex potest, quod censor exercitum centuriato constituit quinquennalem, cum lustrare et in urbem ad vexillum ducere debet; dictator et consul in singulos annos, quod hic exercitui imperare potest quo eat, id quod propter centuriata comitia imperare solent.

§ 94 Quare non est dubium, quin hoc Inlicium sit, cum circum muros itur ut populus inliciatur ad magistratus conspectum, (p. 273 Sp.[1]) qui viros vocare potest in eum locum, unde vox ad contionem vocantis exaudiri possit. Quare una origine Illici et Inlicis quod in choro Proserpinae est, et Pellexit quod in Ermiona est, cum ait Pacuius:

regni alieni cupiditas
Pellexit.

§ 95 Sic Elicii Iovis [visa] ara in Aventino ab eliciendo. Hoc nunc aliter fit atque olim, quod augur consuli adest tum cum exercitus imperatur ac praeit quid eum dicere oporteat. Consul. Auguri imperare solet, ut inlicium vocet, non accenso aut (p. 274 Sp.[1]) praeconi; id inceptum credo, cum non adesset accensus; et

---

(Keil), illicitum M V p, inlicitum G H a b, inlicium Aldus, *om.* Scioppius, LSp. — 1 comitia tum] comitiatum Scioppius. — 2 hic] id G. — 3 quod censorem exercitum F, quod censor exercitu Laetus. — 4 centuriā G. '*an* centuriatum?' LSp. — quom H. — 5 lustrare] lustraret F, lustrat Scioppius, *corr.* Gronovius. — 'dictator et *fort. del.*' LSp. *item* Christ Philol. XVI p. 460. *fort.* consul in sing. annos id quod propter cent. com. imperare solet, dictator quod hic ex. imp. pot. quo eat. — 7 propter] per G. — 8 quin] cum F, quom H, *corr.* Vertranius. — 9 itur] '*fort.* mittitur' LSp. — 10 qui viros] LSp Comment. p. 12, Marquardt Antiq. II, 3, 89, Madvig Adv. II p. 171; qui ros F *cum aliis,* qui res H, quirinos b, qui consul Laetus, B, quom reus Scioppius, qui Quirites Müller. — vocare Aldus, uocari libri. — 11 illici] inlicium Scaliger. — 12 hermiona M, Laetus. — 13 quom H, quod G. — pacuius *cum* i *longo* F, pacinus p. — 16 iobis F. — visa *del.* Victorius, vulg. — 17 adest] id est G H. — 18 '*fort.* exercitui' LSp. — preit F. — oporteat dicere M, Laetus. '*fort.* oporteat consul. Consul' LSp. *ego interpunxi* oporteat consul. Auguri *quod erat* oporteat. Consul auguri. *verba* augur consuli . . oporteat *del.* Christ. — 19 auguri] augur F, *corr.* Vict. vulg. — inlicium] is licium F, *corr.* Laetus. '*fort.* is inlicium' LSp. *versus terminatur in* F *vocabulo* is, *novus incipit ab* licium. — 20 id] ad G. — non adesset] adesset B, abesset vulg.

Graeca

nihil intererat cui imperaret, et dicis causa fiebant quaedam neque item facta neque item dicta semper. Hoc ipsum Inlicium scriptum inveni in M. Iunii commentariis, quod tamen ibi idem est quod illicit et illexit, *quod I* cum E et C cum G magnam habet communitatem.

10. Sed quoniam in hoc de paucis rebus verba feci § 96 plura, de pluribus rebus verba faciam pauca, et potissimum (p. 275 Sp.[1]) quae in graeca lingua putant latina, ut Scalpere a *σκαλεύειν*, (p. 276 Sp.[1]) Sternere a *στρωννύειν*, Lingere a *λιχμᾶσθαι*, I ab hЄ, Ite (p. 277 Sp.[1]) ab *ἴτε*, Gignitur a *γίγνεται*, Ferte a *φέρετε*, Providere *προιδεῖν*, Errare ab *ἔρρειν*, ab eo quod dicunt *στραγγαλᾶν* Strangulare, Tinguere a *τέγγειν*. Praeterea ades ΥЄС; ab eo quod

1 intererat] *cf.* Stünkel p. 4. *distinxi post* accensus. — quoi GH. — fiebat F, *corr.* vulg. *ex* B. — 2 inlicium] inlegium inlexit Müller. *scrib. puto* illegit *vel* inlegit (*scil.* populum), *quod*, *cum et praesentis et perfecti eadem sit forma, idem esse dicit quod* illicit *et* illexit. — 4 ibi idem] ibidem F, *corr.* Vertranius. — inlicit et illexit] B, illicite illexit F, inlicite inlexit GHa. — quod I] quae libri. illigit illecitque, i cum e Turnebus, illicit et illegit quia I cum E *quidam ap. Augustinum*, inlicium inlexit quod et I cum E Müller. *sic autem* LSp: '*vocabuli* inlicium *expositio voce* illexit *videtur terminata esse, ea autem quae sequuntur* quae cum . . *alius cuiusdam rei esse fragmentum.*' — E] ë.ï a. — 5 habent Laetus. quae cum C et G magnam habeant B. — comunitatem F. — 6 rebus *supra vers. insertum m. 1* F. — 7 plura] multa vulg. — 8 in] a Scioppius. — greca F. — putant] dicuntur Scioppius. '*fort.* et putantur' LSp. *ego conieceram* quae e graeca lingua et putant (*vel* sunt in) latina, *sed mutare nolim.* — *σκαλεύειν*] Rholandellus, SCOlPSA F, ScolPSΛ p, scolpsa M. *a ceteris libris graeca absunt et haec et quae sequuntur.* — 9 et *quod libri habent ante* sternere *om.* Laetus. — *στρωννύειν*] STRONYIN Fp, strōnin M. — *λιχμᾶσθαι*] ΛђV*μαστε in quo α etiam ω esse potest* F (Keil), *λ*h*γμαστε* F (Groth), ΛhyPCVGTЄ p, lhyмoore M. — I ab hЄ] FMp, *nisi quod* ·I· ab hЄ F (Keil), ·I· ab·hε· F (Groth). *del.* LSp. *fort. ferendum* I ab *ἴθι*, *ut* Є *ex* Θ *corruptum sit.* I ab *εἶ* LSp *olim.* — 10 *ἴτε*] h*τε* Fp, hite M. — gignitur] *sic* F *cum ceteris, non* gigni a *quod notavit Victorius.* — *γίγνεται*] VhVNOITЄ F (Keil), *γ*h*γνοιτε* F (Groth), VKYNOΠe M, vhsp*οπε* p. — *φέρετε*] ferete FMp. — providere] p, Laetus, prouidete F. — *προιδεῖν*] ΠPѠhδЄhN F, Π*ρι*ωRGclIN M, it p coliMЄUN p. — 11 *ἔρρειν*] ЄPPЄhN F, Є*ρρ*Єhy M, ЄPPЄhp p. — dicitur p. — *στραγγαλᾶν*] strangalam FM, strangulam p, *στραγγαλίζειν* Aldus. — 12 tinguere] Tingue F (Keil), tinguela F (Groth), *corr.* Rholand. *cum* B. — *τέγγειν*] Buttmann, THNKЄΔЄ F, THNKeΛe M, ⱵNNKЄΔЄ p; *θιγάνειν* B, *θιγγάνειν*

illi *μαλάσσειν* nos Malaxare, ut Gargarissare ab *γαργαρίζεσθαι*, Putere a *πύθεσθαι*, Domare a *δαμάζειν*, Mulgere ab *ἀμέλγειν*, Pectere a *πέκειν*, Stringere a *στράγγειν*; id enim a *στραγγαλίς* ut Runcinare a Runcina, cuius *ῥυκάνη* origo graeca.

§ 97 (p. 278 Sp.[1]) 11. Quod ad origines verborum huius libri pertinet, satis multas arbitror positas huius generis; desistam, et quoniam de hisce rebus tris libros ad te mittere institui, de oratione soluta duo, poetica unum, et ex soluta oratione ad te misi duo, priorem de locis et quae in locis sunt, hunc de temporibus et quae cum his sunt coniuncta, deinceps in proximo de poeticis verborum originibus scribere in[*cipiam*].

Rholand. — ΥЄC F M, ΥЄC p. '*fort.* praeterea depsere *δεψεῖν*' LSp. *conf.* Madvig Advers. II, 172. — 1 *μαλάσσειν*] LSp, ΜΑΛΑΣЄΝ F, ΜΜΛÇCΝ M, ΜΛΑΑGЄΝ p, *μαλακίζειν* Rholand. '*ceterum fort. μαλακίζειν*, nos malacissare ut gargarissare *γαργαρίζειν*.' LSp. *conf.* Cassiod. de orthogr. 154, 8 K: malacizo, malacisso. *sed vid.* Stünkel p. 71. — *γαργαρίζεσθαι*] *scripsi*, *ἀναγαργαρίζεσθαι* LSp, ΑΝΑΡΓΑΡΗCΤЄ F, ΑΝΑΡCΑΡΝЄΤЄ M p, *ἀναγαργαρίσαι* Buttmann. *certum vid. verbum fuisse simplex ut cetera omnia, non cum praepositione iunctum.* — 2 putere] LSp, potare libri. — *πύθεσθαι*] LSp, ΠΟΙΘЄCΤae F. potare *ποτίζειν* Rholandellus. 'a *fort. del.*' LSp. — *δαμάζειν*] LSp, Δμαισhμ F (Keil), Δμαισhν F (Groth), ΑΡΜGhp p. *δεσμεῖν* Aldus, *δομᾶν* Bentinus. — 3 *ἀμέλγειν*] ΑΜЄΛΓΗΝ F p. — *πέκειν*] LSp, *πέξαι* Müller, ΠЄCЄΡЄ F. 'a *fort. del.*' LSp. — *στράγγειν*] *scripsi*, *στραγγαλίσαι* Buttmann, CΡΗΝΓΗΔЄ F. '*litterae vix aliud praeter στρίγγειν suadent*' LSp. — 4 *στραγγαλίς*] Buttmann, CΗΝΓΗΜΗC F (Keil), ΣΗΝΓΗΜΗS F (Groth), ΓΗΝΗΗΑΑΗC p. — *ῥυκάνη*] ΡΗΧαΝЄ F, *corr.* Scaliger. — 6 satis] quoniam satis Aldus. '*praeter alia conicias* generis, quare desistam' LSp. — 8 trilibros F. — 9 duo, de poetica Aldus. — 12 verborum] verbis atque eorum Scioppius. '*fort.* poeticorum verborum' LSp, *item* poetices (*coll.* VII § 2) *vel* poeticorum verborum Rein Obs. crit. p. 1. — incipiam] a b, in F^1 H p, ·m· V, *om.* G, institui *man. recens in* F, M Laetus. incipiam *verum esse probavit* Groth (*coll.* VIII § 1: de secunda incipiam hinc, VIII, 25: incipiam . . dicere, IX, 115: proximo deinceps . . scribam). — *Sequitur in* F *spatium vacuum viginti versuum, tum pergitur his:* repens ruina aperuit. *in marg. scriptum manu prima*: hic deest in exemplari folium I in quo est principium libri VII. *haec eadem habet* V *nisi quod* unum (*pro* I) *et* libri III.

Epilogus

ex <iis qui sunt de> soluta oratione [duo] priorem ..., hunc ...

ex <priorem ... hunc>

aperuit coepit : cf. V 8 : oportet : cf. recte impositi

post 'ruina' interpung. (cum Goetz) vel propter hiatum, reliqua sic construenda: ut voluntas imp. (sc. aperuit) verbum etc. Sententiam ipsam non comprehendo.
Certe 'aperuit' non mutandum: voluntas impositoris aperuit pristinam verbi significationem, quam mutatio obscuriorem reddidit.